



Masteroppgave

Eirik Hasselberg

1. verdenskrig - Sett fra et skandinavisk perspektiv og belyst gjennom tre militære tidsskrift

Masteroppgave i historie

Trondheim, mai 2015

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

1.verdenskrig - Sett fra et skandinavisk perspektiv og belyst gjennom tre militære tidsskrift

Eirik Hasselberg

Masteroppgave i historie
Institutt for historiske studier
NTNU
Trondheim våren 2015

Forord

Det å arbeide med en masteroppgave har vært en lærerik prosess som har gitt mange gode minner. Ettersom dette markerer min avslutning som lektorstudent ved NTNU, er det gledelig å kunne si at oppgaven har hatt en relevans for min kommende lærergjerning. Den mest åpenbare fordelen med å ha jobbet med denne oppgaven har vært å tilegne seg ny og dypere kunnskap om det store temaet 1.verdenskrig. Selv om detaljnivået strekker seg godt over læringsmålene for skoleverket, må ikke stor kunnskap og påfølgende entusiasme hos lærere undervurderes for elevenes læringsutbytte.

Samtidig har oppgaven gitt meg muligheten til å arbeide med kilder, noe som utvilsomt har økt læringsutbyttet og forståelsen for temaet. Den forståelsen som jeg har opparbeidet meg via å jobbe med kilder, er noe som jeg ønsker å videreføre til mine kommende elever i skolen. For med å la elevene jobbe med kilder, er min oppfatning at forståelsen og motivasjonen vil øke. Gjennom oppgaven har jeg kommet over flere interessante artikler som det kan tas utdrag fra, utdrag som kan eksemplifisere ulike tema og brukes som basis som arbeidsoppgaver for elevene. Ved å ta i bruk slike arbeidsmåter, kan elevene frigjøre seg fra den distansen som gjerne oppstår når det kun leses overfladisk fra pensumbøker. På grunnlag av dette vil jeg påstå at det å jobbe med en masteroppgave gitt meg selv et stort læringsutbytte, samtidig som det vil tjene kommende elevers læringsutbytte.

Til slutt vil jeg takke veileder Espen Storli som alltid har stilt opp med godt humør og positivitet. Hans gode tips og råd har vært til stor hjelp underveis. Takk!

Eirik Hasselberg
Trondheim, 11.mai 2015

Innhold

Kapittel 1 Innledning	7
1.1 Introduksjon og tema for oppgaven.....	7
1.2 Problemstilling og avgrensning	8
Problemstilling.....	8
Avgrensning.....	8
1.3 Historiografi.....	9
1.4 Om kildene	10
Norsk Militært Tidsskrift.....	10
Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift	11
Militært Tidsskrift.....	11
Kildekritikk.....	12
1.5 Tidsskrifter som historisk kilde.....	12
1.6 Oppgavens oppbygning.....	14
Kapittel 2 Bakgrunn	15
2.1 Verdenskrigens militærteknologiske og -taktiske utvikling.....	15
2.2 Utenrikspolitiske forhold i Skandinavia før og under 1.verdenskrig	16
Før og under verdenskrigen i Norge.....	16
Før og under verdenskrigen i Danmark.....	18
Før og under verdenskrigen i Sverige.....	20
Kapittel 3 De første reaksjoner på krigen.....	23
3.1 Verdenskrigens bakgrunn og årsaker gjennom tidsskriftene.....	23
3.1.1 Den første omtale av krigen	23
Militært Tidsskrift.....	23
Norsk Militært Tidsskrift.....	24
Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift	26
3.1.2 Krigens bakgrunn og årsaker forklart gjennom tidsskriftene.....	28
Norsk Militært Tidsskrift.....	28
Militært Tidsskrift.....	29
Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift	32
3.2 Sammenfatning	35
Kapittel 4 Tysklands innmarsj i Belgia og den første tiden på vestfronten.....	37
4.1 De første manøvre og omtale etter krigens utbrudd.....	37
Norsk Militært Tidsskrift.....	37

Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift	42
Militært Tidsskrift.....	48
Sammenfatning	52
Kapittel 5 Tidsskriftenes lærdommer fra krigen.....	55
5.1 Artilleriet.....	55
5.2 Maskingeværet.....	58
5.3 Sammenfatning	61
Kapittel 6 Avslutning.....	63
6.1 Sluttvurderinger	63
6.2 Videre forskning	64
Kildeliste	67
Litteraturliste.....	67
Nettressurser:.....	68

Kapittel 1 Innledning

1.1 Introduksjon og tema for oppgaven

Det har alltid vært stor interesse for 1.verdenskrig blant historikere, noe som gjenspeiles i den enorme mengden av bøker og artikler om temaet. The Economist har estimert at rundt 25000 verk har blitt publisert om temaet siden krigens slutt i 1918¹, og det er også innenfor dette overordnede tema at denne oppgaven vil bli plassert. Likefullt er det en kjensgjerning at majoriteten av de verk som er publisert omhandler de store hendelser slik som årsakene, utbruddet, slag og konsekvenser av krigen.

I en slik sammenheng vil temaet for denne oppgaven da skille seg noe ut. Oppgaven vil derimot se krigen fra et militært ståsted, selv om slike store hendelser vil tjene som bakgrunn for oppgaven. For å kunne gjennomføre dette har jeg valgt å se på tre ulike militære tidsskrifter, fra tre forskjellige land - Norge, Sverige og Danmark. Disse er henholdsvis Norsk Militært Tidsskrift, Militært Tidsskrift og Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, og er bygget opp og utgitt etter noenlunde samme modell. Denne lignende oppbygningen av tidsskriftene er noe som skal gi et sammenlignbart innblikk i hvordan krigen sees på fra de ulike landene - fra et militært ståsted.

Disse tidsskriftene må sees på som en informasjonskanal for militæret, og i hovedsak for hæren, i en tid som ikke hadde de samme informasjonskanaler som i dag. Her fremlegges det meninger, nyheter og generell informasjon som angår militære spørsmål. Dette gir en mulighet for å kunne se på hvordan de respektive lands militære fremstiller utviklingen i verdenskrigen, både taktisk og teknologisk. Samtidig gir det en mulighet til å undersøke hvordan de krigførende partene generelt ble fremstilt av de skandinaviske militære gjennom krigens gang.

En slik grunnleggende innsnevring av det store temaet 1.verdenskrig, vil gi flere fordeler og muligheter. For en slik militær vinkling av krigen kunne gi et annet bilde av konflikten, en krig som ofte har blitt fremstilt og tolket via de sivile opplevelsene og media i tiden. Her tenker jeg først og fremst på hvordan den første verdenskrigen har blitt fremstilt som en grusom og voldsom krig, med stort fokus på menneskelige lidelser. Dette henger nøye sammen med krigens rivende teknologiske utvikling og militære nyvinninger, noe som ga muligheter for en mer effektiv krigføring med påfølgende enorme offer. Denne

¹ Economist.com, *Still in the grip of the Great War*. (Sist aksessert 10.mai 2015)

militærtekniske og -taktiske utviklingen ble også viet betydelig plass i tidsskriftene, men hvordan opplevde militære fagpersoner dette i små, nøytrale og til dels perifere, land som Norge, Sverige og Danmark dette?

1.2 Problemstilling og avgrensning

Problemstilling

Denne masteroppgaven vil se på hvordan de tre tidsskriftene fremstilte de stridende partene under 1.verdenskrig, og hvordan de selv tok lærdom fra krigshandlingene. Fokuset vil ligge på hvordan tidsskriftene presenterte verdenskrigens årsak og bakgrunn, og hvordan de videre fremstilte den første tiden på vestfronten. Når det kommer til hvilken lærdom tidsskriftene tok, har jeg begrenset oppgaven til å se på artilleriet og maskingeværets utvikling gjennom krigen.

De ulike skandinaviske landene hadde ulike geopolitiske, geografiske og økonomiske utgangspunkt ved krigens begynnelse, noe som gjorde at de under en stormaktskrig ville kunne få motstridende interesser.² Dette er en faktor som gjør at fremstillingen i tidsskriftene til de skandinaviske landene kan avvike noe fra hverandre. Ut fra dette, er det da mulig å se en kopling mellom de politiske forhold som var tilstede før verdenskrigens utbrudd, og hvordan de skandinaviske fagmilitære fremstilte de krigførende parter i de ulike militære tidsskriftene?

Videre er det også interessant å se på hvordan den rivende militære utvikling, både teknologisk og taktisk, ble formidlet via tidsskriftene. Denne utviklingen ble nok også lagt merke til i Skandinavia, men hva var lærdommene fra krigen? Hvordan ble disse forsøkt videreført til de hjemlige hærer?

Avgrensning

Tidsperioden for oppgaven vil være lik verdenskrigens gang, altså fra august 1914 til november 1918. Dette samsvarer også med det kildematerialet som er lagt til grunn og strekker seg over samme tid

Oppgaven vil også være avgrenset geografisk, slik at det vil være vestfrontens krigsskueplass om er oppgavens kjerne. Samtidig vil det være vestfrontens første fase, fra august 1914 til desember 1914, som vil bli sett på i forbindelse med hvordan tidsskriftene fremstiller de krigførende. Årsaken til dette er ønsket om å se om det var en link mellom de politiske forutsetninger før krigen brøt ut og tidsskriftenes første fremstillinger. Samtidig vil

² Berg, Roald. *Nordisk samarbeid 1914-1918*. Institutt for Forsvarsstudier, Info 4. 1997: 6

muligheten for å avdekke skyldspørsmålet i tidsskriftene være sterkere tilstede ved å fokusere på den første perioden.

Det ville naturligvis også vært interessant å se hvordan tidsskriftenes fremstillinger av de krigførende endret seg, etter hvert som krigen stred frem og endret karakter. Likevel er jeg av den formening av at en slik fremstilling ville blitt for plasskrevende. Fremstillingen ville da ikke kunne ha blitt presentert på den dype og analytiske måten som er påkrevd for å dokumentere eventuelle endringer fullt ut.

Ettersom oppgaven tar utgangspunkt i norske, svenske og danske tidsskrift, er det å ha vestfronten som oppgavens kjerne en fordel. Relasjonene, kontakten og impulsene til og fra vestfrontens krigførende parter var sterkere enn hva man hadde med andre krigførende stater. På vestfronten var disse statene samlet til kamp mot hverandre, noe som gir et godt utgangspunkt for å se på hvordan fremstillingene fra tidsskriftene skiller seg fra hverandre. Likefullt er det her et viktig unntak, et unntak som i særlig grad gjelder Sverige. For Russland var i høyeste grad en trusselfaktor for Sverige i tiden. Det betyr at oppgaven vil ta en viss høyde for hvordan Russland fremstilles i tidsskriftenes bakgrunns- og årsaksforklaring. På samme måte vil også erfaringer og hendelser som ikke finner sted på vestfronten, være relevante for hvordan tidsskriftene tar læring av ny militær utvikling.

1.3 Historiografi

Det er begrenset med litteratur som går direkte på militærvesenet i Skandinavia under 1.verdenskrig. Rolf Hobson og Tom Kristiansen argumenterer i deres bok *Norsk forsvarshistorie, bind 3, Total krig, nøytralitet og politisk splittelse*, for årsaker til dette. De hevder her at militære utviklingslinjer ofte kommer som et resultat, og dermed i skyggen, av øvrige samfunnsfaktorer som ideologiske, sosiale, teknologiske og økonomiske faktorer. Samtidig hevder de at Norges forsvarsevne ikke bare ble styrt av nasjonale politiske vedtak og militære tradisjoner, men den internasjonale utviklingen i bred forstand.³ En slik argumentasjon synes rimelig, og er også en underbyggende faktor til at de politiske forhold i forkant av verdenskrigen får en sentral rolle i denne oppgaven.

Om tidsskriftene er det særlig jubileumstidsskriftet *Norsk militært tidsskrift 1830-1930* skrevet av premierløytnant Bjørn Christophersen,⁴ som er relevant. Boken ble gitt ut i

³ Hobson, Rolf og Kristiansen, Tom. *Norsk forsvarshistorie. Bind 3 1905 - 1945 - Total krig, nøytralitet og politisk splittelse*. Paris/Bergen 2001: 9

⁴ Christophersen, Bjørn. *Norsk militært tidsskrift 1830-1930*. Oslo 1931

anledning tidsskriftets 100 års jubileum, og er en god kilde til tidsskriftets historie. Her finner vi en grundig gjennomgang av tidsskriftets historie og bakgrunn. Fra svensk side er *Fäderneslandets försvar - Kungl. Krigsvetenskapsakademien 1796-1996*⁵ som fremviser bakgrunnen til tidsskriftets historikk og bakgrunn. Denne boken har flere bidragsytere, men det var Jan Glete som omtalte tidsskriftet i verdenskrigens periode. For det danske tidsskriftet har det kun vært mulig å innhente generell informasjon som har gått på grunnleggelse og grove utviklingstrekk. Denne informasjonen har vært hentet fra offisielle sider på internett.

1.4 Om kildene

Kildematerialet består av tre militære tidsskrift som ble utgitt under 1.verdenskrig. Disse tidsskriftene er henholdsvis Norsk Militært Tidsskrift, det danske Militært Tidsskrift, samt det svenske Kungliga Krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift.⁶ Disse tre tidsskriftene er valgt ut fordi de representerer tre ulike, men sammenlignbare stater. En slik variasjon vil være med på å gi oppgaven en bredere grunnlag for å se hvordan fremstillingene ble presentert.

Tidsskriftene var tydelig influert og lest av hverandre. Dette ser vi spesielt tydelig da både det norske og svenske tidsskriftet reklamerte med pakkepris på de tre tidsskriftene for abonnenter, noe som tyder på en nær relasjon. En slik reklamering finner vi ikke hos det danske tidsskriftet, men måten det er bygget opp på, samt enkelte sammenfallende artikler med det norske tidsskriftet, tyder på en klar kjennskap til hverandre. Samtidig er de norske og danske tidsskriftene beskrevet som henholdsvis "Norsk og dansk motsvarighet till Handlingar och Tidskrift" på den svenske nettsiden for tidsskriftet.⁷

Norsk Militært Tidsskrift

Norsk Militært Tidsskrift så sin spede begynnelse i 1830, da en del offiserer dannet en forening med det formål å gi ut et militært tidsskrift. Det konkrete resultatet av dette kom til syne i januar 1831, da den første utgaven kom under navnet *Militairt Tidsskrift*.

I verdenskrigens periode kom tidsskriftet med 12 utgivelser i året, hvorav hvert tidsskrift bestod av mellom 40 og 70 sider. Enkelte nummer ble derimot av ukjente årsaker sammenslått. Totalt utgjorde dette 43 tidsskrift som kom ut under verdenskrigens varighet, der innholdet var mangfoldig. Her fant en stadige bokanmeldelser, historiske beretninger,

⁵ Nordberg, Erik (Red). *Fäderneslandets Försvar, Kungl. Krigsvetenskapsakademien 1796-1996*. Stockholm 1996

⁶ Heretter benevnt som KKHT

⁷ Kkrva.se, *Historik* (sist aksessert 10.5.2015)

nåtidige beretninger fra utlandet, meningsytringer og små nyhetsrubrikker om militær utvikling.

Det opplyses om et abonnentstall som svingte mellom 500 og 600 gjennom hele verdenskrigen.⁸ Dette tallet må derimot ikke forveksles med antall lesere da ulike militære avdelinger, leirer, institusjoner og myndigheter ble oppført som abonnenter. Likefullt sier dette relativt sett lave tallet oss noe om hvem som var mottaker av tidsskriftet - det var et tidsskrift i all hovedsak for og av personer med militær fagkompetanse.

Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift

Kungl. Krigsvetenskapsakademien begynte i 1797 å utgi sine skriftlige nummer, da under navnet *Handlingarna*, som skulle fremme militær vitenskap. Da Norsk Militært Tidsskrift ble gitt ut i 1831, ble man i Sverige inspirert av dette, og fra 1833 supplerte man *Handlingarna* med et tidsskrift, slik at man heretter ga ut *Akademiens Handlingar och Akademiens Tidskrift*. Tidsskriftdelen overtok, og bygde ut rollen som debatt- og informasjonskanal på det krigsvitenskaplige feltet, noe som gjorde at tidsskriftet ble oppfattet som mer tidsaktuelt.⁹

Under verdenskrigens periode kom tidsskriftet med en utgivelse i måneden, da den 1. hver måned, noe som var en minskning i omfanget sammenlignet med tidligere perioder. Dette gjaldt ikke bare volum, men også opplaget sank i perioden frem mot verdenskrigen. Konsekvensen av dette var at en i 1914 hadde et opplagstall på rundt 1500. Denne trenden skulle ikke snu, men tvert i mot fortsette en lang stund.¹⁰ Samtidig som denne negative utviklingen pågikk, ble tidsskriftets utgivelser gjennom 1910-tallet beskrevet som mindre intellektuelt av historier Jan Glete.¹¹ Denne udefinerte påstanden er noe som utvilsomt må tolkes som en svekkelse i kvalitet av tidsskriftet under verdenskrigen.

Militært Tidsskrift

Militært Tidsskrift ble først gitt ut i 1871 i Danmark, da gjennom foreningen *Det Krigsvidenskabelige Selskab* som ble dannet samme år.¹² Opprinnelig var selskapet kun åpent for offiserer i militæret, noe som forteller om hvem dette tidsskriftet var skrevet av, og ikke minst hvem det var skrevet for. Selskapet skulle fremme militær vitenskaplighet, noe som ble

⁸ Christophersen 1931: 166

⁹ Nordberg 1996: 79-81

¹⁰ Glete, Jan. *Krigsvetenskapsakademien, försvaret och den industriella samhällsomvandlingen*. Stockholm 1996: 183

¹¹ Glete 1996: 250

¹² Krigsvidenskab.dk, *Om os*. (Sist aksessert 10.5.2015)

utført gjennom det nevnte militære tidsskrift, samt utbredt foredragsvirksomhet, avhandlinger og debatter.¹³

Det var også Militært Tidsskrift som fremstod mest produktivt, målt i antall artikler og spennvidden på temaer. I perioden under verdenskrigen kom tidsskriftet med to utgivelser, den 1. og 15. i hver måned. Totalt ga dette 105 utgivelser som kom ut under krigens varighet, der hvert tidsskrift bestod av mellom 15-25 sider hver. Innholdet forøvrig var veldig likt det en kunne finne i Norsk Militært Tidsskrift, med fokus på meddelelser fra ut- og innland, krigshistoriske emner, bokanmeldelser og debatter i form av innsendte artikler om ulike temaer. Dog ser vi en hyppigere utgivelsesrytme enn i de norske og svenske utgivelsene, noe som kan tyde på stor interesse, og derav god økonomi og store ressurser.

Kildekritikk

En svakhet med kildematerialet er at det for det meste ikke opplyses *hvor* man har hentet sin informasjon fra. Det henvises sporadisk til utenlandske aviser og nyhetsbyrå, men disse henvisningene er ofte gitt med korte, innskutte sitater eller bisetninger. Det henvises også en del til offisielle uttalelser og rapporter fra de krigførende parter. Her må en være oppmerksom på at slike henvisninger kan være basert på feilinformasjon og propaganda. Dermed kan også artikler som kom på trykk i tidsskriftene ha vært basert på feilinformasjon.

Det fremstår heller som oftest ikke *når* artiklene var skrevet. Det betyr at man ikke kan gå ut fra at artikler som var publisert i, for eksempel en juliutgave, faktisk var skrevet tett opp mot juli. Konsekvensen av dette blir at den som leser, og tolker artiklene i ettertid, ikke kan være sikker på hva forfatteren har opplevd og er klar over på tidspunktet han skrev artikkelen. Slike informasjonsmessige hull hos forfatteren må påregnes, men da også på grunnlag av datidens mindre informasjonstilgang og noe tregere informasjonsflyt. Dette er elementer ved kildematerialet som kan være med på å legge feil premisser under en tolkningsprosess, og er noe som må tas høyde for.

1.5 Tidsskrifter som historisk kilde

Aviser og blader forteller mye om hva som har skjedd og hva som har vært debattert, og dette er oppgavens kjerne når det kommer til hvilke lærdommer tidsskriftene trakk ut. For gjennom ulike debatt- og meningsinnlegg får man et godt bilde av hvordan de militære vurderte situasjonen, både teknologisk og taktisk. Knut Kjeldstadli omtaler også tidsskrifter som "en

¹³ Denstoredanske.dk, *Det Krigsvidenskabelige Selskab*. (Sist aksessert 10.5.2015)

uvurderlig kilde til mange formål"¹⁴, da blant annet til å finne ulike holdninger i politiske saker. Nettopp dette med å finne politiske holdninger blir viktig, ettersom oppgaven tar sikte på å belyse tidsskriftenes fremstillinger av de krigførende.

For å finne disse holdningene i tidsskriftene har jeg valgt å bruke innholdsanalyse som metode i deler av oppgaven. En definisjon av innholdsanalyse som er mye brukt er Klaus Krippendorfs som sier at innholdsanalyse er: "en teknikk for å trekke repliserbare og valide slutninger fra data til kontekst."¹⁵ Øyvind Bratberg tilføyer videre at en innholdsanalyse ofte har en underliggende ambisjon om å trekke slutninger til forhold utenfor teksten, og at hensikten er å gi en konsentrert gjengivelse av innholdet i et tekstmateriale.¹⁶ Dette er også tilfellet i denne oppgaven. For ved å se på hvordan tidsskriftene ordlegger seg og hva de legger vekt på, kan en få et grunnlag for å trekke slutninger til forhold som ligger utenfor teksten. Overført til denne konkrete oppgave, blir det da de ulike geopolitiske, geografiske og økonomiske utgangspunkt som Roald Berg taler om eksisterte i Skandinavia ved verdenskrigens begynnelse.

Hva som *ikke* blir fortalt kan også si noe om hva de militære forfattere, via tidsskriftene, legger vekt på. Dette kommer også Ingar Kaldal inn på, da han påpeker viktigheten av å være oppmerksom på at det som kommer på trykk har vært påvirket av flere krefter som virker i ulike retninger. Det betyr at det som kan leses, er et resultat av hva som har blitt ansett som viktig og relevant - og hvordan det har vært akseptabelt å uttrykke seg skriftlig og offentlig i en gitt tid. Samtidig var viktigheten som aviser og tidsskrifter spilte som kilde til informasjon under 1.verdenskrig stor, da ikke bare for de skandinaviske landene. For i en tid der verken tv eller internett hadde gjort sitt inntog, var disse medieformene de viktigste for å skaffe informasjon, samt for å påvirke mennesker.¹⁷

Dette må tjene som bakteppe når denne oppgaven går nærmere inn på de militære tidsskriftene og deres fremstillinger av hendelser - de militære tidsskriftene tjener som en faglig oppdatering av hva som skjer på kontinentet. Likevel var det ikke bare den faglige oppdateringen som var en viktig funksjon for tidsskriftet. Det å kunne dele, og påvirke andre med, sine tanker om utviklingen av militære spørsmål var viktig. Spesielt da en med

¹⁴ Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var - En innføring i historiefaget*. Oslo 1999: 165

¹⁵ Krippendorf, Klaus. *Content Analysis. An introduction to Its Methodology*. London 2012: 21

¹⁶ Bratberg, Øyvind. *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo 2014: 85

¹⁷ Kalda, Ingar. *Historisk forskning, forståing og forteljing*. Oslo 2003: 52

tidsskriftene hadde muligheten til å nå ut til flere enn dersom en kun debatterte i lukkede forsamlinger.

1.6 Oppgavens oppbygning

De kommende kapitlene vil bestå av et bakgrunnskapittel og tre empirikapittel. I tillegg vil det være ett avsluttende konklusjonskapittel. Kapitlene vil være bygd opp på ulikt vis, da for å fremheve formålene med kapitlene på best mulig måte.

Kapittel to vil bli delt inn i to underkapitler som i all hovedsak vil fremstå som redegjørende. Første del av kapitlet vil kort fremstille den teknologiske og taktiske revolusjonen som pågikk på det militære felt, i årene før og under verdenskrigen. Andre del av kapittel to vil gjøre rede for de politiske forhold i tidsskriftenes opphavsland, før og under verdenskrigen. Formålet med denne fremstillingen er å gi en bakgrunn for hvordan tidsskriftene var influert av politiske strømninger rundt seg i sine fremstillinger av de krigførende.

Kapittel tre og fire vil se på tidsskriftenes fremstillinger av verdenskrigens aktører og hendelser. Kapittel tre vil se nærmere på hvordan tidsskriftene fremstiller verdenskrigens bakgrunn og årsaker, mens kapittel fire vil se på tidsskriftenes fremstillinger av den første tiden på vestfronten. Formen på disse kapitlene vil bære preg av innholdsanalyse og komparasjon av de ulike fremstillingene til tidsskriftene.

Det avsluttende empirikapittel fem vil se på hvordan tidsskriftene tok læring av noen sentrale utviklingstrekk fra krigen. Kapitlet er tematisk oppbygd, der det er maskingeværet og artilleriets rolle som vil bli gjennomgått. Hvordan foreslår tidsskriftene å overføre de sentrale utviklingstrekk til sine hjemlige hærer? Et sjette og avsluttende konklusjonskapittel vil se funnene i et større perspektiv enn tidligere.

Kapittel 2 Bakgrunn

2.1 Verdenskrigens militærteknologiske og -taktiske utvikling

Da Erich von Falkenhayn i praksis ble sjef for den tyske generalstaben var han 53 år. Denne alderen ble av Hew Strachan omtalt som relativt ung for en tysk general under 1.verdenskrig.¹⁸ Denne opplysningen forteller at de fleste generaler ved begynnelsen av 1.verdenskrig var født rundt 1850, og den militære utviklingen som deres generasjon hadde opplevd var derav enorm. Fra å ha vokst opp med hest og kjerre var overgangen til å være omringet av telefoner, fly og biler ved verdenskrigens utbrudd var enorm.¹⁹ Selv om teknologien hadde utviklet seg kraftig de siste tiår før verdenskrigen, var også endringen gjennom krigen voldsom. Norman Stone har uttalt at verden gikk fra 1870 til 1940 på de fire årene som verdenskrigen varte. Den første våpengrenen som skulle merke den store militærmessige utviklingen var kavaleriet - en våpengren som var helt foreldet i 1914.²⁰

En våpengren som derimot utviklet seg voldsomt, både før og under verdenskrigen, var artilleriet. For artilleriet har i etterkant blitt ansett som det dominerende våpenet under 1.verdenskrig.²¹ Utviklingen frem mot 1.verdenskrig var stor, både rekkevidde og kraft hadde økt betraktelig, noe som gjorde de tradisjonelle befestningene av betong ble stadig mer sårbare for angrep. Forsterkninger av festningene var dyre, men mange ble oppgradert og klargjort i tiden før verdenskrigens utbrudd.²² Ved utbruddet av krigen, ble det raskt klart at utviklingen av artilleriet hadde nådd et punkt der de tradisjonelle festningsstrukturene ikke lenger kunne gi tilstrekkelig beskyttelse. Angrepet mot festningene ved Liège, der tyske tropper skjøyt i stykker fortene på rekordtid, ble selve stadfestningen av artilleriets kraft og betydning.

Da Schlieffenplanen feilet med å få en rask avklaring og tysk seier, gikk fronten inn i en statisk skyttergravskrig på vestfronten som ga betraktelig bedre forsvar enn hva de tradisjonelle festningene hadde tilbytt. Samtidig var artilleriet det eneste våpenet som kunne trenge ned i skyttergravene, og den statiske stillingen ga en stor konsentrasjon av våpenet. Tidlig i krigen var en generell oppfatning at det å bryte seg gjennom fiendens feltbeleiringer var et spørsmål om antall våpen, eller en økning i ammunisjon tilgjengelig per våpen.²³ Konsekvensen av

¹⁸ Strachan, Hew. *The first world war*: London 2014: 135

¹⁹ Stone, Norman. *Første verdenskrig - En kort historie*. Falun 2008: 9

²⁰ Stone 2008: 11

²¹ Strachan, Hew. *European armies and the conduct of war*. London 1988: 137

²² Strachan 2014: 45

²³ Strachan 2014: 163

dette var en enorm kraft, spesielt med det hurtigskyttende feltartilleri som ble stadig mer utbredt.

En bivirkning av den enorme kraften var at krigens bevegelse ble kraftig redusert. En stor del av skylden for dette må imidlertid tilskrives maskingeværets form og store konsentrasjon ved inngangen til krigen ta. For ved inngangen til verdenskrigen var maskingeværet tungt og svært statisk, noe som gjorde det utmerket til å befeste feltstillinger. Samtidig kunne et maskingevær erstatte svært mange menn bevæpnet med rifler, slik at det fremadstormende, fiendtlige infanteriet ble enkle mål å ta ut. Utover krigen ble det utviklet lettere maskingevær som kunne medbringes av en enkelt infanterist, noe som styrket infanteriets offensive bevegelse og slagstyrke.

Den fastlåste situasjonen ved skyttergravene tvang frem en stadig utvikling i samhandling mellom ulike tropper og våpengrupper. Den moderne landmilitære teori, der det å ramme, manøvrere og skjerme utgjør hovedelementene i krigføringen, ble stadig utviklet for å bryte gjennom befestninger under 1.verdenskrig.

2.2 Utenrikspolitiske forhold i Skandinavia før og under 1.verdenskrig

Før og under verdenskrigen i Norge

Etter at Norge gikk ut av unionen med Sverige i 1905, og dermed ble en selvstendig og uavhengig stat, var myndighetens fokus på de innenrikspolitiske forhold og å konsolidere Norge som en stat. Dette var primært drevet av en aktiv handels- og næringspolitikk basert på en nøytralitetspolitikk ovenfor stormaktene.²⁴

På bakgrunn av det sterke innenrikspolitiske fokus, var det derfor ikke så overraskende at daværende statsminister Gunnar Knudsen i februar 1914 uttalte at himmelen, i politisk forstand, var skyfri i mye større grad enn på lang tid.²⁵ Selv om en slik uttalelse, i følge Roald Berg, kunne blitt uttalt av hvilken som helst europeisk statsleder på dette tidspunkt,²⁶ står dette i ettertid som en grov misoppfatning av internasjonale forhold. For krigen kom overraskende på Norge, og Wilhelm Keilhau forklarer dette delvis med at det ikke var noen interesse for utenrikspolitikk i Norge på dette tidspunktet²⁷. En slik forklaring stemmer godt overens med den norske stats hovedfokus på det innenrikspolitiske.

²⁴ Berg, Roald. *Norge på egen hånd 1905-1920*. Oslo 1995: 54

²⁵ Riste, Olav. *Norway's foreign relations - a history*. Oslo 2005: 89

²⁶ Berg 1995: 181

²⁷ Keilhau, Wilhelm. *Norge og verdenskrigen*. Oslo 1927: 1

For selv om den fredelige skillsmissen med Sverige hadde skapt gjensidig mistenksomhet og splid²⁸, hadde man ved verdenskrigens utbrudd normalisert forholdet mer til Sverige. Den store frykten for russisk innblanding kan heller ikke sies å ha vært stor i Norge, selv om den i høyeste grad levde videre i Sverige²⁹. I forholdet til Danmark var det ingen åpenbare stridigheter, og med innsettelsen av kong Haakon som opprinnelig var en dansk prins, styrket man også båndene hit. Samtidig hadde Danmark støttet Norge under unionsoppløsningen med Sverige, noe som forbitret svenskene mye.³⁰

Den store norske handelsflåten, og en økonomisk ryggrad som i stor grad baserte seg på utenlandsk handel, gjorde at Storbritannia utpekte seg som en viktig partner. Med den britiske flåten utviklet det seg sterke, dels gjensidige, bånd til Storbritannia. I kjølvannet av dette vokste det frem en norsk oppfatning om britisk beskyttelse dersom stridigheter skulle skje - En implisitt garanti. En annen faktor som styrket båndene var innsettelsen av Dronning Maud, en tidligere britisk prinsesse.³¹

Da krigen brøt ut i Europa, var den norske stat tidlig ute med å med å utsende sin nøytralitetserklæring til de krigførende den 4. august. En videre demonstrasjon av norsk avstand til krigen ble demonstrert den 8. august, da den norske og den svenske regjering erklærte at krigen ikke skulle føre til "fiendtlige forføininger" mellom de to stater. Selv om Roald Berg påpeker at de to landene hadde ulike reserveposisjoner dersom nøytraliteten måtte oppgis, Sverige ville velge Tyskland og Norge ville komme på samme side som Storbritannia, var erklæringen et viktig signal utad.³² Erklæringen ble videre understøttet med seks kongemøter, der også Danmark deltok, og intensjonen var å få et politisk samarbeid under den første verdenskrig.

Som et ytterligere trekk innad i Norge, utsendte Utenriksdepartementet den 12. august 1914 en oppfordring til samtlige av landets aviser. Her ble samtlige norske aviser sterkt oppfordret til å føre samme nøytrale linje som staten hadde lagt opp til, noe følgende utdrag understreker: "burde fremholde[...] nøytralitetsprincippet[...] i sin omtale av de kriførende landes militære og politiske operationer behandler de forskjellige parter absolut upartisk og med den velvilje som et nøytralt land skylder[...]."³³ Det var altså ingen tvil om at Norge sterkt ønsket å fremstå

²⁸ Berg 1997: 6-7

²⁹ Riste 2005: 88-90

³⁰ Berg 1997: 6-7

³¹ Riste 2005: 73

³² Berg 1995: 185-188

³³ Det kgl. Utenriksdepartementet. *Til landets samtlige aviser*, Kristiania 12.august 1914.

nøytralt utad, og dette kan samtidig ha påvirket hvordan Norsk Militært Tidsskrift fremstod under verdenskrigen.

Etter hvert som det ble klart at en hurtig avklaring ikke ville finne sted, ble det et stadig sterkere press på de nøytrale stater som Norge var en del av. For handelskrig og blokader var noe som også Norge ble trukket inn i. Der Storbritannia hadde direkte pressmiddel i form av sin overlegenhet på havet, hadde Tyskland lite annet å stille opp med en ordbruk. Uten å gå i detalj her, med hensyn til plassmangel og relevans, nøyer jeg meg her med å konstantere resultatene av dette; Olav Ristes karakteristikk av Norge som "The neutral ally" for Storbritannia står som en velkjent og akseptert beskrivelse av Norge under den første verdenskrig.³⁴

Før og under verdenskrigen i Danmark

Ved å ta en titt på kartet kan man forstå mye av Danmarks posisjon i årene før og under 1.verdenskrig. For der Danmark frem til 1864 hadde vært en stat med ambisjoner om ekspansjon og innflytelse utenfor sine grenser, forseglet nederlaget mot den prøyssisk-østerrike hær Danmarks endelige status som småstat. Dette nederlaget må beskrives som svært tungt for den danske selvfølelse, og et utbredt tyskerhat fikk etablere seg i allmennheten.³⁵ Selv om enkelte drømmer om revansje ovenfor tyskerne eksisterte noen år, ble denne nasjonalromantiske strømmingen snart erstattet med realisme.³⁶ For med den tyske samling i 1871 og en stadig mektigere tysk nabo i sør, ble den overordnede danske strategi om å generelt *unngå* krig klarlagt som en utvetydig politikk.³⁷ Hvordan denne nøytraliteten derimot skulle sikres var det ingen klar enighet om.

På et politisk plan fikk man i tiden frem mot 1.verdenskrig altså et mektig Tyskland i sør som ikke kunne neglisjeres på noen måte. Denne realiteten fikk sitt særpreg i en dansk offisiell politikk som Bo Lindegaard beskriver som *tyskerkursen* - en politikk som i grove trekk gikk ut på å "stryke tyskland med hårene" for å unngå å irritere naboen. Her var det konstante, men frivillige, danske tilpassninger for å beholde nøytraliteten. For når alt kom til alt, var det å beholde nøytraliteten overordnet alt, og dermed også hovedmålet for Danmark.

³⁴ Berg 1995: 253

³⁵ Lindegaard, Bo. *Dansk Udenrigspolitik historie 1914-1945; Overleveren*. København 2003: 16-17

³⁶ Sørensen, Nils Arne. *Den Store Krig - Europæernes første verdenskrig*. København 2014: 289

³⁷ Heurlin, Bertel. *Militær forskning i Danmark*. København 2011: 24

Denne politikken kom klarest til syne med den tidlige mineleggingen av inngangen til Østersjøen - noe som kom etter et tysk ønske.³⁸ Samtidig oppstod en midlertidig sensur i Danmark som tok sikte på å lukke munnen på de blader som ikke fulgte regjeringens anmodning om å ikke skrive kritisk om Tyskland, eller om forholdene i de tapte landområder fra 1864.³⁹ Umiddelbart går tankene tilbake til den norske stats anmodning til norske aviser om å forholde seg nøytral, men det danske tiltak må også sees som en konkret konsekvens av tyskerkursen i Danmark. Denne politikken ble sett på med forrakt i den danske befolkning og i opposisjonen, noe som gjorde regjeringens tilnærning til Berlin vanskelig. Likevel ble det aldri satt på dagsorden å føre en mindre tyskvennlig politikk under verdenskrigen. Et slikt oppgjør som følge av befolkningens inngrodde tyskerhat skulle ikke komme før etter verdenskrigen, da verden igjen var et fredelig sted å leve.⁴⁰

På det militære plan var det en diskusjon som var delt i to diskurser. I alt dreide diskusjonen innad i militærvesenet seg om man skulle ha et nullforsvar, eller et sterkt forsvar som kunne stå i mot Tyskland. I hæren var det en gjennomgående oppfatning at Danmark til syvende og sist var avhengig av en sterk stående hær som kunne ta opp kampen mot Tyskland, og befeste sydgrensen mot angrep. Motstanderne mente at dette ville være en ren provokasjon som ville føre til en ny undergang, lik den i 1864. Likefullt ble omfattende forsvarsverker konstruert frem mot 1.verdenskrig, kombinert med en alliansefri nøytralitetspolitikk som skulle unngå å provosere.⁴¹

Den danske posisjonen før og under verdenskrigen var altså svært vanskelig. På den ene siden måtte man forholde seg politisk korrekt og velvillig til Tyskland, selv med sterke negative krefter i befolkningen. På den andre siden var man avhengig av å opprettholde gode relasjoner til særlig England med tanke på handel og sin handelsflåte. Dette gjorde i sum at en har fått et inntrykk av Danmark var svært tyskvennlig. Likevel ville en tysk seier, fra et dansk synspunkt, kunne utgjøre noe nær den verst tenkelige utgang på krigen da dette ville innebære en klar tysk dominans på kontinentet.⁴² Der man i Norge hadde relativt gode og tette relasjoner til Storbritannia, som under krigen skulle utvikle seg til å bli en "nøytral alliert", fikk man det danske motstykket "Tyskerkursen" som følge av ytre press og nødvendigheter.

³⁸ Ahlund, Claes. *Scandinavia in the first world war*. Falun 2012: 24

³⁹ Lidegaard 2003: 65

⁴⁰ Lidegaard 2003: 35-36

⁴¹ Lidegaard 2003: 24-30

⁴² Lidegaard 2003: 51

Før og under verdenskrigen i Sverige

Om man igjen skulle ta en titt på kartet, kan den geografiske posisjonen til Sverige forklare en del om hvorfor man i Sverige utviklet sterke bånd til Tyskland. Både på det militære, kulturelle og politiske plan var båndene sterkere enn hva en kunne se i Norge og Danmark før verdenskrigen.⁴³ At erkefienden Russland lå i øst gjorde at man i første omgang så på Tyskland som en garantist mot nettopp russisk ekspansjon. Senere da verdenskrigen var et faktum, ble Russland en felles trussel som forsterket de svenske båndene til Tyskland.

Innad i militæret var det i tiden etter 1870 en stor beundring av Tyskland med sine prøyssiske tradisjoner og sterke keisermakt,⁴⁴ noe som resulterte i en overvekt av tyskvennlige offiserer.⁴⁵ Samtidig var Tyskland ledende på vitenskapsfronten, og dette ble lagt merke til og beundret av svenske intellektuelle. Konsekvensen var hyppige besøk ved tyske universiteter med en økning, og forsterkning, av tyske kulturelle impulser i Sveriges elite.⁴⁶

På det politiske plan synes det å ha vært en klar motsetning til Norge, når det kom til hvor en søkte å knytte bånd. For der Norge knyttet rojale bånd til Storbritannia gjennom innsettelsen av dronning Maud, var dronning Victoria av Sverige kusinen til keiser Wilhelm II av Tyskland. Disse båndene gjorde at man også fra øverste hold, da via Kong Gustav V som øverste militære leder og Dronning Victoria, så med velvilje på Tysklands sak i årene før og under verdenskrigen. På statsministerplass hadde man frem til 1917 en sympatisør for den tyske sak i Hjalmar Hammarskjöld,⁴⁷ og summen av dette plasserte Sverige på en tyskvennlig linje på det toppolitiske planet.

Det faktum at Tyskland ikke utgjorde noen direkte militær trussel for Sverige, må sees på som en grunnleggende forskjell i dansk og svensk tilnærming til Tyskland. Selv om begge ble oppfattet som tyskvennlige, må den svenske vennligheten omtales som mer ektefølt da den danske var et resultat av ytre press og nødvendigheter for sin egen eksistens. Samtidig skriver den danske historikeren Michael H. Clemmetsen i sin bok *Det lille land før den store krig* at det er sannsynlig at den svenske tyskvennligheten baserte seg på samme logikk som den danske *tyskerkursen*.⁴⁸ Altså at frykten for tysk militær invasjon var tilstede i Sverige også.

⁴³ Anderson, Lars. *Sveriges Historia under 1800- och 1900-talen*. Stockholm 2003: 113

⁴⁴ Nilsson, Torbjörn. *Hundra år av svensk politik*. Malmö 2009: 27-28

⁴⁵ Anderson 2003: 114

⁴⁶ Nilsson 2009: 27

⁴⁷ Anderson 2003: 113-115

⁴⁸ Clemmetsen, Michael H. *Det lille land før den store krig*: Odense 2012: 464

Uansett synes det klart at Sverige fremstod som klart mer tyskvennlig i opinionen enn i Danmark og Norge.

Men også i forholdet til Storbritannia ser vi et markant skille mellom Sverige og dets naboer under verdenskrigen. Selv om det eksisterte en betydelig handel mellom Sverige og Storbritannia, var forholdet politisk sett kjølig. Noe av dette kan skrives tilbake til britenes støtte til Norge under unionsforhandlingene, og den relativt skarpe dikterende tonen fra britisk side.⁴⁹ Likevel fortsatte handelen i krigsårene, men Storbritannia kritiserte etter hvert den svenske nøytralitetspolitikken. Dette grunnet i at Sverige transporterte varer mellom de krigførende, selv handelen mellom disse var sperret. Importen fra vest ble da videre eksportert til Tyskland med høy gevinst for svenske selskaper. En konsekvens av dette ble at Storbritannia gradvis strupte handelen med Sverige utover krigen. Dette, kombinert med militærutgifter skapte en inflasjonsøkonomi i Sverige.⁵⁰

Her ser en et klart skille mellom Sverige og Norges forhold til Storbritannia. Der Norge ble stadig dratt mot Storbritannia, gjennom fiske-, kopper- og kullavtaler, gikk Sverige i motsatt retning og handelen med britene stanset tilnærmet helt opp. Det er altså gode grunner for å anse Sverige som mindre ententevennlig, og derav mer tyskvennlig under krigen, enn sine skandinaviske naboer - både på det politiske, kulturelle og militære plan.

⁴⁹ Berg 1995: 37

⁵⁰ Nilsson 2009: 28

Kapittel 3 De første reaksjoner på krigen

I dette kapittelet vil det bli gått direkte inn i kildegrunnet, de tre tidsskriftene Militært Tidsskrift, Norsk Militært Tidsskrift og Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift. Med å se nærmere på tidsskriftene er det mulig å se om det er en sammenheng mellom statenes politiske posisjon før krigen og tidsskriftenes fremstillinger.

For å fremstille dette, vil det vil først bli redegjort for *når* tidsskriftene først omtaler krigen første gang. Deretter vil det bli vurdert hvor mye, og hvordan krigens bakgrunn og årsaker blir fremstilt av de ulike tidsskriftene. Hva legger de vekt på? Dette blir spesielt interessant ettersom en må regne bakgrunnsfremstillingene som tidsskriftenes forklaring på hvorfor det brøt ut krig. Forskjeller i fremstillingen her kan dermed være med på å si noe om tidsskriftene hadde ulike holdninger til de krigførende parter ved krigens utbrudd.

3.1 Verdenskrigens bakgrunn og årsaker gjennom tidsskriftene

Før 15. august 1914 finner en ingen artikler eller notiser i noen av de tre utvalgte tidsskriftene som omtalte uroligheter i Europa. Det ble heller ikke nevnt noen hendelser eller faktorer som kunne knyttes direkte opp mot den kommende verdenskrigen. En slik prioritering fra tidsskriftene kan synes logisk, da tidsskriftene var av en militær karakter og ikke en politisk nyhetsformidler. Det betød at man ikke viet spalteplass på konflikter som *kunne* utvikle seg til militære konflikter, men heller da de *hadde* utviklet seg til en militær konflikt. En slik observasjon bygger da under for en tidligere påstand om at tidsskriftene er skrevet, ikke bare av, men også *for* militære fagpersoner. Likefullt, da drapet på erkehertug Franz Ferdinand inntraff den 28. juni 1914 i Sarajevo, skulle det vise seg å bli katalysatoren for en serie hendelser som ledet frem til en storkrig. En krig med et så stort omfang at den ikke kunne bli utelatt av tidsskriftene.

3.1.1 Den første omtale av krigen

Militært Tidsskrift

Den første omtalen av verdenskrigen finner vi i det danske Militært Tidsskrift sin 15. augustutgave. Ettersom forrige utgave av bladet ble gitt ut 1. august, betød det at 15. august var tidsskriftets første reelle mulighet til å beskrive urolighetene - etter at de hadde utviklet seg til en krig. Denne tidlige interessen for verdenskrigen er med på å understreke at det er Militært Tidsskrift, av de tre tidsskriftene, som fulgte verdenskrigens gang og vendinger tettest.

Selve omtalen av verdenskrigen var å finne i den første artikkelen i artikkelserien *Krigen*, og var forfattet av en ukjent forfatter med initialene S.V.L. Artikkelserien hadde et ellers

gjennomgående fokus på militære operasjoner og hendelser under krigen, men denne første artikkelen skilte seg noe fra dette. Her ble hovedsakelig det politiske forholdet mellom Østerrike-Ungarn og Serbia, i etterkant av mordet på Franz Ferdinand omtalt. Den rent militærfaglige informasjonen ble nevnt på slutten av artikkelen, med en kort gjennomgang av de to staters militære kapasiteter. Helt til slutt ble det meldt, svært kort, om enkelte sammenstøt mellom de to statenes militære styrker.⁵¹

Ser vi derimot nærmere på datoen som artikkelen er oppgitt til å være forfattet, 8. august⁵², er det klart at forfatteren må ha vært klar over den øvrige utviklingen som har funnet sted i Europa. På tross av en noe tregere informasjonsflyt og færre informasjonskanaler enn i dag, må det regnes som usannsynlig at artikkelforfatteren ikke var klar over de øvrige storpolitiske hendelser. For allerede 1. august erklærte Tyskland krig mot Russland, tett fulgt opp av en krigserklæring mot Frankrike og invasjon av Belgia den 3. august.⁵³

Disse hendelsene dannet derimot grunnlaget for *Krigen* i neste utgave av tidsskriftet 1. september. Her endret man fokus fra å kun fremstille Østerrike-Ungarn og Serbias forhold, og over til de øvrige stormaktenes reaksjoner i etterkant av mordet i Sarajevo. Hovedsakelig var det Russland og Tysklands handlinger som ble trukket frem her. På samme måte som i foregående utgave, ble det også gitt en kort oversikt over de stridende parters militære kapasiteter, før det til ble redegjort for de første manøvre og stridigheter.⁵⁴

De første to artikler i *Krigen* fra det danske tidsskriftet har altså hovedsakelig en redegjørende fremstilling, med politisk bakgrunn. Totalt viet Militært Tidsskrift med dette 10 sider utelukkende til bakenforliggende årsaker og utbrudd. Dette ble gjort over de to nevnte *Krigen* artiklene. Dette var da også siste gang at politiske handlinger var et fremtredende tema i tidsskriftet, for etter dette ble fokus i all hovedsak på militære operasjoner og manøvre. Med disse to første utgaver av *Krigen*, hadde tidsskriftet lagt et grunnlag med redegjørelsen for bakgrunnen av en konflikt som skulle bli mye omtalt fremover.

Norsk Militært Tidsskrift

I Norsk Militært Tidsskrift virker en å ha vært enda mer forsiktig med å omtale politiske hendelser og uroligheter før de definitivt utviklet seg til en krig. Her ventet man med noen

⁵¹ Dansk Militært Tidsskrift, 43.årgang 15 August 1914. *Krigen I*: 249-252

⁵² Dansk Militært Tidsskrift, 43.årgang 15 August 1914. *Krigen I*: 252

⁵³ Simkins Peter, Jukes Geoffrey og Hickey Michael. *The first world war - The war to end all wars*. Oxford 2013:

16

⁵⁴ Dansk Militært Tidsskrift, 43.årgang 15 August 1914. *Krigen I*: 265-272

som helst omtale av krigen til en kombinert september og oktoberutgave⁵⁵. På dette tidspunktet av krigen var alle stormaktene, med unntak av Tyrkia og USA, engasjert i skarpe militære operasjoner i Europa. Det er derfor trygt å si at når det norske tidsskriftet omtalte verdenskrigen første gang, var det med visshet om at dette var en omfattende og sannsynligvis vedvarende krig som pågikk.

Som i det danske tidsskriftet startet man også opp en ny artikkelserie kalt *Krigen*, og det er også her verdenskrigen først ble nevnt i Norsk Militært Tidsskrift. Artikkelen er oppgitt til å være forfattet den 28. september av Kaptein Th. Smith Christensen, og innledet med en begynnende årsaks- og hendelsesforklaring for krigen.⁵⁶ Her var det derimot merkbart mindre fokus på temaet enn hva en kunne finne i Militært Tidsskrift, for de bakenforliggende årsaker og hendelser ble komprimert kraftig. Det ble viet bare tre sider til temaet, noe som var kortest av alle de tre tidsskriftene. Dette var også den siste artikkelen i Norsk Militært Tidsskrift gjennom verdenskrigen med innhold uten militært fortegn.

Om det relativt sene tidspunktet for omtalen av verdenskrigen i Norsk Militært Tidsskrift var en tilfeldighet eller ei, er vanskelig å svare absolutt på. Likevel, det faktum at man komprimerte krigens bakenforliggende årsaker kraftig er et faktum. Denne observasjonen kan være med å underbygge en påstand fra Bjørn Christophersen om at man har hatt en tradisjon for å være politisk nøytrale i tidsskriftet.⁵⁷ Det synes som at da tidsskriftet først valgte å fremstille bakgrunnen for krigen, og på denne måten gikk inn på det politiske tema, ble dette gjort med knappest mulig beskrivelser.

Dette synes tydeligere når en ser på fortsettelsen av artikkelen, for det ble raskt skiftet fokus over til de militære konsekvenser. Artikkelen ble fortsatt med en omfattende beskrivelse av de ulike statenes militære kapasiteter over hele 26 sider. Videre ble det en detaljert og teknisk beskrivelse av manøvrer og forflytninger frem til 28. september som strakk seg over hele 31 sider. På bakgrunn av dette kan en argumentere for at det norske tidsskriftet hadde en strengere militær vinkling av tidsskriftet generelt sett, noe som også kan knyttes opp mot det relativt lave opplagstallet. Målgruppen for tidsskriftet synes rett og slett ikke å ha vært større enn hva opplagstallet viste.⁵⁸

⁵⁵ Utgitt i oktober

⁵⁶ Norsk Militært Tidsskrift, 77. bind, 9. og 10. hefte 1914. *Krigen I*: 446

⁵⁷ Christophersen. 1931: 172

⁵⁸ Christophersen. 1931: 166

Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift

I det svenske Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift finner vi den første artikkelen som omhandlet verdenskrigen i desemberutgaven fra 1914.⁵⁹ Her var det ikke verdenskrigens bakgrunn og årsaker som var tema, slik som i Militært Tidsskrift og Norsk Militært Tidsskrift. Tvert imot var det Tysklands innmarsj i Belgia som ble omtalt, og det ble ikke gitt noe rom for bakenforliggende årsaker eller hendelser.⁶⁰

Etter denne desemberutgaven ble det trykt regelmessige artikler tilknyttet tematikken 1.verdenskrig, men en finner ingen spor av krigen i tidsskriftet før den nevnte desemberutgaven. Med en så lang tid, fra oppbygning, utbrudd og videre militær eskalering, må det sies å være ganske oppsiktsvekkende at et militært tidsskrift ventet med noen omtale av krigen, eller hendelsene i forkant. Dette med tanke på at det ikke var noe som hindret tidsskriftet i å trykke artikler som omkretset den pågående krigen fra og med deres septemberutgave.

Det var altså tre utgivelser, september-, oktober- og novemberutgaven, der var mulig å komme inn på krigen, men hvor det ikke ble gjort. Hva forklaringen på dette var vil bare være spekulasjoner, men det tyder på at enkelte artikler frem mot desemberutgaven var forhåndsskrevet. For ser en kort nærmere på hvilke artikler som var på trykk i dette tidsrommet, ser en at det er mange artikler som debatterer hjemlig hærordning. De artikler som gikk på utenlandske stater, og dermed ga rom for omtale av verdenskrigen, var rent informerende om hærordninger og nye skyteinstrukser. Ett konkret eksempel på dette finner vi i tidsskriftets oktoberutgave, der det ble skrevet om hærordningsspørsmålet i Tyskland - i fredstid. Dette var en artikkel som også ble merket av redaksjonen som skrevet *før* verdenskrigens utbrudd.

Et annet eksempel der, artikkelen sannsynligvis var forhåndsskrevet, finner en i tidsskriftets novemberutgave fra 1914. Her ble det trykket en notis om: "*Ökningen av den ryska härens fredsstyrka*."⁶¹ Altså ble det trykt en artikkel som beskrev hvordan den russiske hæren hadde besluttet å øke sitt tjenestegjørende personell i fredstid. Denne endringen var et resultat av en

⁵⁹ Det ble gitt ut to desemberutgaver dette året. Her menes den første av de to.

⁶⁰ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, 1.a December 1914. *Den tyska inmarschen i Belgien*: 557

⁶¹ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, November 1914. *Ökningen av den ryska härens fredsstyrka*: 523-524

større organisasjonsendring innad i den russiske hæren, og ble utsendt i mars måned⁶² i Russland. Det opplyses om" [...]fr.o.m. hösten 1917 att uppgå til icke mindre än omkring 1,600,000 man."⁶³ Slike opplysninger kan naturligvis tolkes som et tegn i tiden, altså at Europa opplevde en militær opprustning og tilspissede situasjoner, eller svensk aktsomhet mot Russland. Likevel peker ikke artikkelen mot en pågående konflikt eller trussel, den var rent informerende om russiske styrker i fredstid. Samtidig vil det ha vært merkelig å trykke en slik artikkel når Russland slett ikke opplevde fred, men tvert om var midt i en opprivende krig. Summen av dette leder meg til å tro at denne artikkelen, og flere med, var forhåndsskrevet for å kunne bli trykket i senere nummer.

Slike artikler som tydelig ikke var oppdatert på de seneste hendelser finner en flere av, og det tyder sterkt mot at man har forhåndsskrevet artikler som skulle komme på trykk i tidsskriftet. Årsaken til dette kan være at KKHT var en stor organisasjon, med tilsvarende lang ventetid for å få artikler på trykk. Resultatet av dette ble likefullt at artikler som gikk på den nye konflikten i Europa ikke ble publisert av tidsskriftet før desemberutgaven i 1914. Dette utslaget kan derimot underbygge Jan Gletes udefinerte påstand om at tidsskriftet fremstod mindre intellektuelt i tiden under verdenskrigen, og at det opplevde nedadgående abonnentstall.⁶⁴ For tidsskriftet kan ha kommet i det paradokset at stor interesse og stort artikkeltilfang resulterte i et mindre aktuelt tidsskrift når verdenskrigen brøt ut, og derav fremstod mindre interessant for leserne.

Om en derimot skal finne noen omtale av verdenskrigens årsaker og bakgrunn må en se helt frem til augustutgaven påfølgende år, 1915. Her ble det trykt en artikkel under navnet "Världskrigets förspel." Dette var en omfattende artikkel som strakk seg over hele 32 sider og tok, som overskriften avslører, for seg krigens bakenforliggende hendelser.⁶⁵ Med denne omfattende artikkelen er det KKHT som omtaler krigens bakgrunn grundigst - men også senest. Sammenlignet med de 4 sider som Norsk Militært Tidsskrift viet til temaet, og Militært Tidsskrifts 10, blir det en betydelig forskjell. Men hvordan stod innholdet i de konkrete fremstillingene av krigens utbrudd seg, mot hverandre?

⁶² Denne kom som en følge av tidligere krigers erfaringer, da spesielt Balkankrigene og Boerkrigen. Disse krigene førte med seg ny teknologi og strategi som måtte tas hensyn til. I tillegg til Russland gjorde England og Frankrike også dette. Tyskland og Østerrike-Ungarn nøyde seg med tilleggsprotokoller og mindre justeringer. Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, september 1914: 402-413

⁶³ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, November 1914. *Ökningen av den ryska härens fredsstyrka*: 523-524

⁶⁴ Glete 1996: 250

⁶⁵ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Augusti 1915. *Världskrigets förspel*: 337-369

3.1.2 Krigens bakgrunn og årsaker forklart gjennom tidsskriftene

Norsk Militært Tidsskrift

Vi har sett at de tre tidsskriftene fremstilte årsaks- og bakgrunnsforklaringene på forskjellige tidspunkt. Fremstillingen hadde ulik utforming, da først i form av lengde på disse. Det ble tidligere hevdet at Norsk Militært Tidsskrift komprimerte verdenskrigens bakgrunn kraftig i sin september-oktoberutgave. Hvordan kom dette til uttrykk, annet enn over mindre spalteplass i artikkelen enn sine danske og svenske motsvar?

Det første som en legger merke til ved denne artikkelen er at den fremstår noe beklagende over at det har brutt ut en storkrig i Europa. Det er noe poetisk og pompøst over hvordan forfatteren innleder årsaks og hendelsesforløpet som ledet til krigen:

Den krig, som hele den civiliserte verden i de sidste aartier har set foran sig, som et skrækindjagende spøkelse -Europakrigen-, er blit til virkelighet. Det permanente kongressbyraa i Haag har laaset sit skrivebord, og fredspaladset, grundet av zaren over alle russere, serbere osv. i egenskap av verdensfredens trofaste beskytter, har stengt sine porter. Det er pludselig slut med alle sentimentale fredsdrømme, drømme bygget paa menneskenes ædelhet og staternes retsfølelse. Der utveksles ikke lenger smukke talemaater paa internationale kongresser og sammenkomster. Vaabnene taler nu sit sprog og fortæller uten omsvøp, at ret mellem folkene er intet mer eller mindre end magt. Dette skrives med jern og staal, og denne skrift er egte, den blir sittende.⁶⁶

Denne svulstige og beklagende tonen finner en ikke noe lignende av, hverken i det svenske eller det danske tidsskriftet. Enkelt sett kan dette naturligvis bli forklart med kaptein Th. Smith Christensens litterære evner. Sett i dagens lys ville det derimot være fristende å knytte det opp mot det norske fredsidealet.

For om en ser en litt lengre bak i tid, hadde det norske Stortinget på slutten av 1800-tallet engasjert seg sterkt i den interparlamentariske union og dens arbeid for konfliktløsning gjennom mekling og voldgift. Samtidig var Norge en motsetning til sine svenske og danske naboer som historisk sett hadde hatt stormaktpolitiske drømmer, med krigføring som virkemiddel og konsekvens av dette. Disse faktorene skal også ha inspirert Alfred Nobel, som mente at Norge hadde bedre forutsetninger for å dele ut fredsprisen enn Sverige hadde med sine militaristiske tradisjoner.⁶⁷

Ved starten av verdenskrigen var Norge altså en nyetablert stat uten tradisjon for krigføring, og med ett sterkt innenrikspolitisk fokus av myndighetene. Er det på bakgrunn av dette mulig

⁶⁶ Norsk Militært Tidsskrift, 77.bind, 9. og 10. hefte 1914. *Krigen I*: 446

⁶⁷ Riste. 2005: 83

å se på kaptein Th. Smith Christensens innledning som et symbol for den norske stats og militærets holdninger til krigen? En krig som langt fra passet de tradisjoner og det arbeid som staten var i ferd med å bygge opp innad i landet. Og er det mulig å se hans innledning som et tidlig uttrykk for det norske fredsidealet som skulle bli så fremtredende etter hvert?

Selv om innledningen til Kaptein Smith Christensen oppleves som noe svulstig, fremstod neste del av artikkelen langt mindre pompøs. Fortsettelsen var selve årsaks og hendelsesforløpet som hadde ledet opp til denne beklagelige krigen, og fremstilles via underoverskriften *Krigens forhistorie*. Tidsskriftet tok ikke hensyn til de dypere årsaker som tidligere konflikter, og startet sin fremstilling ved mordet på erkehertug Franz Ferdinand. Denne delen fremstår redegjørende, uten egne betraktninger. Her var det en kort, kronologisk og nær punktvis fremstilling av de mest sentrale hendelser som ledet frem til storkrigens endelige utbrudd. En finner ingen vurderinger over hendelsene, hverken egne eller de ulike aktørenes, annet enn nøyaktig hva som ble gjort - og resultatet av disse handlingene. Dette ser en godt ved dette utdraget fra artikkelen:

6th august erklærer Østerrike-Ungarn Rusland krig. 7de august meddeler Montenegro Østerrike-Ungarn sin krigserklæring. 9de august intræder officiel krigstilstand mellem Østerrike-Ungarn og Frankrike, efterat Frankrike hadde faat et utilfredsstillende svar i Wien paa en forespørsel, om Østerrike-Ungarn sendte tropper mot Frankrikes grænser. Den næste krigserklæring er[...].⁶⁸

Passende nok skriver tidsskriftet ved enden av den tre sider korte redegjørelsen for krigens bakenforliggende årsaker følgende: "Herved var alle formaliteter bragt i orden og officiel krigstilstand indtraadt mellem 8 av Europas magter."⁶⁹ En slik uttalelse var med på å understreke at tematikk utenom det rent militærfaglige ikke var interessant, slik som en i større grad så hos det svenske og danske tidsskriftet. Denne avsluttende setningen markerte også slutten på tidsskriftets direkte blandingen av politikk og krig i løpet av verdenskrigen. Fra dette punktet i artikkelen gikk tidsskriftet over til omfattende militære redegjørelser, da i form av militære kapasiteter og oppmarsj med innledende slag.

Militært Tidsskrift

Ser en så nærmere på det danske Militært Tidsskrifts omtale av de bakenforliggende årsaker og hendelser for verdenskrigen, ser en med ett en annen tilnærming. Her er den korte og redegjørende teksten fra Norsk Militært Tidsskrift, erstattet med en beskrivende og mer utfyllende tekst. Generelt sett fremstår denne grundigere og mer vurderende en hva vi kunne

⁶⁸ Norsk Militært Tidsskrift, 77. bind, 9. og 10. hefte 1914. *Krigen I*: 447

⁶⁹ Norsk Militært Tidsskrift, 77. bind, 9. og 10. hefte 1914. *Krigen I*: 448

se i det norske tidsskriftet. Allerede fra begynnelsen av artikkelen ble det tatt høyde for den forutgående historien som hadde utspilt seg på Balkan, der flere småstater var omtalt. Dette tjente som en forklaring for mordet på erkehertug Franz Ferdinand, et mord som ble beskrevet som "[...]et beklageligt Udslag av national fanatisme[...]."⁷⁰ Med en slik inngang til årsak og hendelsesforløpet, hadde tidsskriftet allerede fra begynnelsen gått dypere inn i bakgrunnen for krigen enn Norsk Militært Tidsskrift hadde gjort.

Med dette utgangspunkt gikk artikkelen kort videre med de direkte konsekvensene av selve drapet på Franz Ferdinand. De første østerrikske reaksjonene ble betegnet som "skarpe", men at det i begynnelsen var håp om en fredelig løsning av ulike årsaker.⁷¹ Likevel ble dette håpet knust, og begrunnelsen tidsskriftet fremlegger for dette er interessant:

Dette Haab glippede imidlertid, fordi den nationale Spænding mellem Slaver og Tyskere var for stor, og store Dele af den tyske Presse vedblivende ophidsede Stemmningen i Østerig mod Serberne og mod Slaverne i det hele taget. Følgen heraf blev, at Forholdet mellem Østerig og Serbien[...] strammedes til det yderste ved[...] en meget skarp Note af 23. Juli [...]⁷²

Med dette kom tidsskriftet inn på en del av skyldspørsmålet for opptrappingen av konflikten. En slik antydning var ikke å se i Norsk Militært Tidsskrift, der en var langt mer forsiktig i tilnærmingen til krigen. I fortsettelsen ble tiden frem mot mobiliseringen av serbiske og østerrikske tropper omtalt, men da uten ytterligere subjektive betraktninger.

Fortsettelsen av årsaks og hendelsesforløpet forut for krigen fikk en i neste nummer av tidsskriftet. At det var de øvrige krigførende stater innblanding som ble omtalt her gjøres klart allerede i første setning av artikkelen: "Østerig-Ungarns Ultimatum til Serbien vakte stærk Uro i Europa. Opmærksomheden rettedes navnlig mod Tysklands og Ruslands holding, og den lovede intet godt."⁷³ Det er Russland som blir omtalt først, og interessant nok omtales Russland som en stat som søkte å dempe spenningen: "[...]hvis sagen blev drevet paa Spidsen, ikke vilde holde sig tilbage; men samtidig søgte Rusland at hindre et brud[...]."⁷⁴ Når tidsskriftet deretter beskrev Tysklands holdning til konflikten brytes denne vennlige vinklingen:

⁷⁰ Militært Tidsskrift, 43.årgang, 15.august 1914. *Krigen I*: 249

⁷¹ Militært Tidsskrift, 43.årgang, 15.august 1914. *Krigen I*: 249

⁷² Militært Tidsskrift, 43.årgang, 15.august 1914. *Krigen I*: 250

⁷³ Militært Tidsskrift, 43.årgang, 1.september 1914. *Krigen II*: 265

⁷⁴ Militært Tidsskrift, 43.årgang, 1.september 1914. *Krigen II*: 265

"Imidlertid karakteriseres Stemningen i Tyskland best ved den tyske Presses Holdning. `Berl. Lokalanz` skrev; `Serbien maa opfylde de østrig-ungarske Fordringer, eller det vil gaa til Grunde` og Deutsche Tageszeit: skrev:[...]"⁷⁵

Det ble med dette tegnet et bilde i begynnelsen av et tilbakeholdent Russland, og et mer aggressivt Tyskland. Hvorvidt dette faktisk gjenspeilte virkeligheten er ikke hovedfokus her, men det faktum at Militært Tidsskrift faktisk setter aktørene opp slik er interessant. En kunne her ha brukt sitater som viser den urokkelige og sterke russiske støtten til Serbia, men det gjøres altså ikke. De beskrivelsene som Militært Tidsskrift fremlegger kan dermed være med på å farge leserens oppfattelse, beskrivelser som Norsk Militært Tidsskrift ikke er i nærheten av å gjengi i sin forklaring av krigens utbrudd og årsaker.

De følgende engelske meklingsforslagene ble beskrevet som "modtaget med Velvilje af Russland". Denne holdningen ble gjentatt og understreket ved følgende oppsummering: "Russlands fredlige Holdning vakte ogsaa Tilfredshed i Tyskland." For Tysklands holdning refererte tidsskriftet kun til en avis som skrev "at den tyske Regjering delte Ønsket om Opretholdelse af fredelige Forhold, og den haabede, at folket ville støtte den[...]."⁷⁶

I utgangspunktet fremviste tidsskriftet med dette at begge statene ønsket fred på et visst nivå, men dersom ser en nærmere på fremstillingen til tidsskriftet kan det sees en liten forskjell. For Russlands tilnærming til fred ble omtalt med egne ord og betraktning, uten noen kime til aggresjon. Tysklands fredstilnærming derimot, ble kun omtalt via en tysk tredjepart. Samtidig hintet den tyske uttalelsen, som tidsskriftet har valgt ut, at det hersket en krigersk stemning blant opinionen - ettersom en *håpet* at folket ville støtte de fredlige tiltak.

Men også videre ble den tyske velviljen til de engelske meklingsforslag fremstilt negativt. Det at Tyskland ikke ønsket å delta i en foreslått fredskonferanse kunne man lese på følgende måte i tidsskriftet: "Tyskland vilde altsaa ikke deltage i den af England foreslaaede Konference, og samtidig blev Østerigs Holdning ogsaa strammere."⁷⁷ Tilsiktet eller ei, en slik setning ga Tyskland mye av skylden for den videre eskaleringen av konflikten. En videreføring av Tyskland som hovedpådriver for krig sees også da konflikten nærmet seg den endelige utløsning: "Stemningen i Tyskland havde fra første Færd været ret krigersk, og Krigsbegejstringen var tiltagende."⁷⁸

⁷⁵ Militært Tidsskrift, 43.årgang, 1.september 1914. *Krigen II*: 265

⁷⁶ Militært Tidsskrift, 43.årgang, 1.september 1914. *Krigen II*: 266

⁷⁷ Militært Tidsskrift, 43.årgang, 1.september 1914. *Krigen II*: 266

⁷⁸ Militært Tidsskrift, 43.årgang, 1.september 1914. *Krigen II*: 267

Militært Tidsskrift ser altså ut til å ha lagt overvekten av skyld for at konflikten på Balkan eskalerte så mye som den gjorde på Tyskland. Et slikt synspunkt er det flere i ettertiden som har delt, og det ligger dermed ingen oppsiktsvekkende nyhet i dette. Likevel fremstår selve skyldfordelingen noe ensidig, noe kan tolkes som om Militært Tidsskrifts sympatier ligger hos ententemaktene. Som en endelig oppsummering av årsak for krigen modererte tidsskriftet seg noe, og ga i grunn hele samfunnet skyld for hva som har skjedd. Leseren ble selv ansvarlig for å gjøre seg opp en mening om hva som hadde forårsaket krigen:

Alle Parter har, da Krigen udbrød, været ivrige efter at skyde Skylden fra sig, og over paa Modstanderne, og alle de ledende har for saa vidt Ret, som Krigen ikke er Resultatet af den Øjeblikkelig opstaaede Spænding men en naturlig Udladning af det mellemfolkelige Had, som forholdene i Evropa har skabd i Løbed af mange Åar[...] De, der har hold dette Had vedlige, bærer Skylden, og de er saa mange og har Repræsentanter i alle Lag af de forskjellige Nationer, saa det bliver Folkene som Helhed, der maa bære Ansvar, som de maa bære Følgerne af Krigen. Historien vil engang dømme dem imellem.⁷⁹

Dermed rundet Militært Tidsskrift av sin fremstilling av årsaks og hendelsesforløpet, på en diplomatisk og nøytral måte som ikke kunne krenke noen parter. Likevel har det i forkant av denne avrundingen vært lagt opp mot en overvekt av tysk ansvar for at stridighetene fikk utvikle seg til en storkrig.

Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift

Da Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift kom med sin versjon av verdenskrigens årsaker og hendelsesforløp i august 1915, hadde det gått ett år siden krigens utbrudd. Selve artikkelen bar navnet Världskrigets förspel, og skilte seg umiddelbart fra både Militært Tidsskrift og Norsk Militært Tidsskrifts skildringer. Dybden og forståelsen for krigens årsaker overgikk de øvrige tidsskriftene, og kom frem umiddelbart da det ble listet opp "de fyra `motsättningar`" som verdenskrigen angivelig hadde sitt utspring fra:

1) den gamla ovänskapen mellan Tyskland och Frankrike, 2) rivaliteten mellan Ryssland och Österrike om infalandet på Balkan, 3) misstämningen mellan Tyskland och Ryssland; samt den yngsta och den viktigaste 4) den handelspolitiska motsättningen mellan Tyskland och England.⁸⁰

Her ble det nevnt fire ulike årsaker som var grunnleggende for verdenskrigen, og interessant nok ble ingen av disse nevnt av Norsk Militært Tidsskrift. Militært Tidsskrift er inne på noe, da de omtalte historiske uroligheter på Balkan, men det var også alt.

⁷⁹ Militært Tidsskrift, 43.årgang, 1.september 1914. *Krigen II*: 267

⁸⁰ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Augusti 1915. *Världskrigets förspel*: 337

Denne dypere innledningen til årsaks og hendelsesforløpet, var også representativt for hovedfokuset i artikkelen som var hendelsene i etterkant av drapet på Franz Ferdinand. Det diplomatiske spillet som foregikk blant stormaktene ble i langt større grad redegjort for enn i Militært Tidsskrift, og særlig i Norsk Militært Tidsskrift. Årsaken til dette kan naturligvis være at denne artikkelen ble skrevet inntil 12 måneder senere, og at fremstillingen "Huvudsakligen skildrat efter de krigförane makternas offentliggjorda dokument."⁸¹

Den generelle oppfatningen av situasjonen den 25. juli ble av tidsskriftet ble oppsummert på følgende måte:

- 1) Österrike är fast beslutet att genomdriva sina fordringar även i händelse av konflikt med Ryssland. 2) Tyskland är beslutet att stödja Österrike och att söka lokalisera konflikten.
- 3) Ryssland stödjer Serbien även om det skulle leda till krig med Österrike. 4) Frankrike går obetingat med Ryssland, båda söka innverka på England. 5) England söker frågans lösning i en stormaktskonferens 6) Italien visar redan nu sin avsikt att hålla sig utom det hela.⁸²

Det var altså langt flere faktorer, stater og hendelser som ble tatt i betraktning av KKHT. Resultatet av dette ble dermed interessant. For med dette kommer forståelsen av den store kompleksiteten i konflikten bedre frem. En unngikk det noe ensidige tysk-russiske fokuseringen som en så i Militært Tidsskrift, med et påfølgende inntrykk om større tysk skyld. Inntrykket av at stater, på bakgrunn av tidligere konflikter og prestisje, ble dratt inn i en krig kom også bedre frem. Hvorvidt dette var et utslag av svensk velvilje for den tyske sak blir hypotetisk og spekulativt å svare på, men det er et faktum at årsaks- og hendelsesforløpet ble vesentlig mer balansert her. Resultatet ble uansett at Tyskland ble bedre fremstilt i KKHT enn hva de ble i Militært Tidsskrift.

Et konkret eksempel på dette ser vi når den generelle holdningen i Tyskland rett etter Franz Ferdinands død ble beskrevet: "Tog sig uttryck i livliga sympatyttringar för förbundsbroderen och avsky för atentatet".⁸³ En slik beskrivelse oppleves som en naturlig reaksjon, samtidig som den var mer positivt ladet enn hva vi så i Militært Tidsskrift. Her var kontrasten slående, og den tyske stemningen ble karakterisert som: "fra første Færd været ret krigerisk."⁸⁴

⁸¹ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Augusti 1915. *Världskrigets förspel*: 337

⁸² Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Augusti 1915. *Världskrigets förspel*: 349-350

⁸³ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Augusti 1915. *Världskrigets förspel*: 342

⁸⁴ Militært Tidsskrift, 43.årgang, 1.september 1914. *Krigen II*: 267

Den avslåtte invitasjonen til Englands stormaktskonferanse ble i Militært Tidsskrift kun omtalt med det resultat at Østerrike-Ungarns holdning til Serbia ble strammere.⁸⁵ I KKHT blir derimot de tyske intensjoner med avslaget omtalt mer positivt. Den tyske regjeringens standpunkt fra begynnelsen var, i følge tidsskriftet følgende: "1) att med all sin auktoritet stödja Österrike, 2) att anse frågon såsom en østerrike-serbisk angelägenhet i vilket ingen medling eller annan inblandning borde förekomma och 3) att på grund härav göra allt för att lokalisera konflikten."⁸⁶

På grunnlag av dette ville ikke Tyskland gå med på en stormaktskonferanse, men "i princip gillade föreslaget[...]."⁸⁷ I motsetning til i Militært Tidsskrift ble den tyske motviljen til å delta på en stormaktskonferanse forklart bedre, og at viljen til å mekle var tilstede. Årsaken til at meklingen ikke ble fulgt opp var beskrevet som følgende: "Tyskland redan kommit på ett annat plan till följd av Rysslands mobilisering".⁸⁸ Det betyr at videre mekling ble forklart avblåst som følge av russiske handlinger, ikke ren tysk uvilje. På bakgrunn av dette listet tidsskriftet opp to hendelser som brakte situasjonen ut av diplomatenes hender: "1) Österrikes krigsförklaring mot Serbien och 2) Rysslands officiellt tillkännagivna mobilisering mot Österrike."⁸⁹

I denne forklaringen var det ikke Tyskland, men Russland, som ble ansvarliggjort for en opptrapping av konflikten. Årsaken til dette skillet mellom de to tidsskriftene kan være så enkelt som mer informasjon på tidspunktet artikkelen ble forfattet, eller prioritering med tanke på spalteplass. Uansett er det interessant at de to tidsskriftene kom frem til to såpass ulike forklaringer på den videre opptrappingen av konflikten.

Ettersom diplomatiet hadde gått i lås, skulle statslederne ved personlig inngrepen gjøre et siste forsøk på å bevare freden. Militært Tidsskrift beskrev situasjonen kort, på følgende måte: "Den russiske kejsar og Kejsar Wilhelm vekslede Telegrammer for å bevare Freden; men ingen indviede troede mere paa den."⁹⁰ I KKHT gjøres det derimot et poeng av at det var keiser Wilhelm som først tok kontakt: "Initiativet togs denne gång liksom så ofta förut i fredens interesse av kejsar Wilhelm."⁹¹ Her er det også verdt å legge merke til den lille

⁸⁵ Militært Tidsskrift, 43.årgang, 1.september 1914. *Krigen II*: 266

⁸⁶ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Augusti 1915. *Världskrigets förspel*: 342

⁸⁷ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Augusti 1915. *Världskrigets förspel*: 358

⁸⁸ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Augusti 1915. *Världskrigets förspel*: 358

⁸⁹ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Augusti 1915. *Världskrigets förspel*: 359

⁹⁰ Militært Tidsskrift, 43.årgang, 1.september 1914. *Krigen II*: 267

⁹¹ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Augusti 1915. *Världskrigets förspel*: 360

bisetningen som påpekte at keiser Wilhelm ofte hadde tatt initiativ med fredlige hensikter. Igjen kan den ulike vinklingen som de to tidsskriftene legger opp til synes forskjellig, da med tanke på hvordan Tyskland fremstilles. På tross av at disse eksemplene er små hver for seg, er den samlede tendensen klar; Militært Tidsskrift var kjøligere i sin tilnærming til Tysklands handlinger forut for verdenskrigen.

3.2 Sammenfatning

Rent tidsmessig ser en at Militært Tidsskrift var relativt tidlig ute med å omtale både militære kamper og bakenforliggende årsaker, mens Norsk Militært Tidsskrift ikke skrev noe før det ikke var noen tvil om krigens omfang. Det svenske KKHT var derimot oppsiktsvekkende sent ute med å omtale krigen i det hele tatt, og enda senere med å redegjøre for krigens bakenforliggende årsaker.

Rent innholdsmessig synes Norsk Militært Tidsskrift å ha holdt seg knappst mulig, der egne betraktninger ikke ble fremstilt. KKHT er det tidsskriftet som gikk lengst i å detaljforklare hendelses- og årsaksforløpet, og virker å ha hatt det mest reflekterte og nyanserte bildet av hendelsene. Militært Tidsskrift stilte seg således i en mellomposisjon mellom det norske og det svenske tidsskriftet, men syntes å være mer vennligere innstilt mot ententemaktene. Det er derimot viktig å understreke at denne vennligheten ikke blir klar uttrykt, og fremstilles noe skjult og subtil. Slike funn er derimot vanskelig å sette i en større sammenheng, og det kan vanskelig konkluderes noe bastant av dette selv om det var tilstede en tendens.

Er det likevel mulig å se en link mellom dette og de respektive staters posisjon i Europa? Vi har tidligere pekt på stort artikkeltilfang hos KKHT som en mulig forklaring for sen publisering av artikler tilknyttet verdenskrigen. Det er derfor vanskelig å knytte noen link mellom den svenske politiske posisjon før krigen, og tidsskriftets publiseringer. For Danmark derimot var krigshandlingene i aller nærmeste avstand, og med en reel fare for å bli innblandet i krigen må dette ha virket skremmende. Med en slik forklaring er det derfor ikke overraskende at det var nettopp Militært Tidsskrift som omtaler verdenskrigen først og med mest spalteplass gjennom krigen hele krigen.

Samtidig har vi sett at Norge som ung nasjon har vært mer interessert i å konsolidere staten, der man har trått varsomt og nøytralt i utenrikspolitiske spørsmål. Dette er noe som også kan settes likhetstegn til hvordan tidsskriftet tilnærmet seg verdenskrigen på - knapt og meget varsomt i omtalen av andre staters anliggende. Hvorvidt dette er et resultat av vilje, eller evne og ressurser, blir et spørsmål som kan besvares bedre i neste kapittel når en ser om

tidsskriftene fortsetter trenden som er påpekt i dette kapitlet. Det er som tidligere nevnt vanskelig å konkludere etter slike overfladiske funn. Likefullt ser en at det var likheter mellom hvordan tidsskriftene tilnærmer seg verdenskrigen på, og hvordan deres respektive myndigheters posisjon i tiden var tilstede. Funnene fra tidsskriftenes forklaring av kriges utbrudd sier nok ikke så mye om holdninger til noen av partene, men mer om hvordan tidsskriftene selv er influert av samfunnet rundt seg.

Kapittel 4 Tysklands innmarsj i Belgia og den første tiden på vestfronten

I forrige kapittel ble det redegjort for når krigen først ble nevnt i tidsskriftene, og videre sett på hvordan bakgrunns- og årsaksforklaringene ble fremstilt. Dette kapittelet vil bevege seg kronologisk fremover, bort fra bakgrunn og årsak, og videre til de første krigshandlingene som ble utført på vestfronten. Hvordan dekket tidsskriftene Tysklands innmarsj i Belgia og de påfølgende første manøvre på vestfronten? Her vil det være spesielt interessant å se om tidsskriftene følger den samme trend som det ble påpekt i forrige kapittel, eller om fremstillingene endret seg noe.

Tidsrammen for kapittelet vil være fra de første militære manøvre som fant sted i august 1914, frem til årsskiftet hvor krigføringen hadde gått fra dynamisk til statisk.

4.1 De første manøvre og omtale etter krigens utbrudd

De tidligere diplomatiske tiltak som var satt i gang for å bevare freden ble altså raskt forkastet, og skyldspørsmålet ble med ett satt til side av de stridende partene. De konkrete konsekvenser som sprang ut av diplomatiets sammenbrudd så man tidlig i de vestre deler av Europa. For da de første tyske tropper marsjerte inn og besatte Luxemburg 2. august, var det startskuddet på en lang og voldsom krig i Vest-Europa. Allerede neste dag, 3. august, kom de tyske intensjonene med å ha posisjonert seg i Luxemburg konkret til syne, da de erklærte krig mot Frankrike. Samme dag begynte Tyskland sin innmarsj i Belgia, noe som også trakk England militært inn i krigen på ententemaktens side.⁹²

Norsk Militært Tidsskrift

Nettopp denne utløsningen av konflikten synes også å ha vært betydelig mer interessant for Norsk Militært Tidsskrift, enn hva det forutgående diplomatiske spillet mellom nasjonene hadde vært. For der forspillet til krigen hadde vært omtalt med få og nøytrale ord, ble de innledende militære bevegelser og kamper beskrevet betydelig mer omfattende i tidsskriftet. I både september-oktober og november-desember utgavene fra 1914, ble den nyutviklede krigen på vestfronten og dens utvikling særlig omtalt - da med betydelig spalteplass gjennom artikkelserien *Krigen*.⁹³

På tross av den åpenbare forskjellen i lengde med ord og setninger, hadde fremstillingen av de innledende manøvre grunnleggende likhetstrekk med bakgrunns- og årsaksforklaringen til

⁹² Simkins, Jukes og Hickey 2013: 16

⁹³ Norsk Militært Tidsskrift, 77.bind, 9 og 10. hefte 1914, Norsk Militært Tidsskrift, 77.bind, 11. og 12. hefte 1914, *Krigen I og Krigen II*

tidsskriftet. Dette ser en først, og mest åpenbart, ved at fremstillingene fremdeles fulgte et tilnærmet likt oppsett. Mer presist innebar dette at den punktmessige fremstillingen fremdeles var tilstede, og et eksempel på hvordan dette kom til syne, kan sees ved følgende utdrag:

Den 9.september kjæmpedes der fremdeles[...] Den 10.september rømmer v.Klucks armè Marneflodens nedre dalføre[...]Den 10. om aftenen kom den første tyske meddelelse[...]11.september begynner det tyske sentrum[...] Om aftenen fredag den 11.september utsendte den franske[...]⁹⁴

En kan se at denne punktmessige fremstillingen fremdeles tar utgangspunkt i dager, og deres respektive hendelser. Dette kan derimot i stor grad tillegges at det var forfattet av samme person, Kaptein Th. Smith Christensen.

Derimot er det merkbart at denne sammenlignbare fremstillingen fikk et annet detaljnivå som skilte seg vesentlig fra bakgrunns- og årsaksforklaringen til tidsskriftet. Dette kan først, og tydeligst, illustreres ved å igjen ta en titt på overnevnte utdrag. Her vil en se at hyppigheten mellom punktene, eller datoene, var svært korte. Dette, kombinert med en bredere omtale av hvert punkt, ga samlet sett fremstillingen av de innledende militære manøvre på vestfronten mer lengde.

Samtidig ga det innholdsmessig en klar økning av detaljer i fremstillingen. Dette var et åpenbart brudd med den forutgående tilnærmingen, der krigens årsak og bakgrunn ble fremstilt knapt og overfladisk. På bakgrunn av denne skarpe kontrasten er det derfor vanskelig å trekke noen annen konklusjon enn at den knappe bakgrunns- og årsaksforklaringen til Norsk Militært Tidsskrift var et resultat av vilje - ikke evne og ressurser. Denne økningen i spalteplass og detaljer, lar seg derimot lett forklare i at tidsskriftet tross alt var et militært tidsskrift, ikke et politisk. Det var derfor naturlig at det var de militære fremstillingene som fikk mest spalteplass.

I det konkrete innholdet tegnet tidsskriftet umiddelbart et bilde av harde innledende kamper på den fransk-tyske grense, med varierende resultat. Det innledende tyske angrep i Belgia ble også omtalt, men angrepet på Liège fikk ikke den bredeste omtalen: "I Belgien rykker tyskerne ind den 4. august og aapner angrepet paa Liège, hvor de første forter blir tat den 7. august."⁹⁵ Den påfølgende fremgangen i Belgia ble av tidsskriftet lagt lite vekt på, og karakterisert som "stadig [...] [og] delvis under harde kamper"⁹⁶. Det at tidsskriftet fokuserte

⁹⁴ Norsk Militært Tidsskrift, 77.bind, 9 og 10. hefte 1914. *Krigen I*: 490

⁹⁵ Norsk Militært Tidsskrift, 77.bind, 9 og 10.hefte 1914. *Krigen I*: 478

⁹⁶ Norsk Militært Tidsskrift, 77.bind, 9 og 10.hefte 1914. *Krigen I*: 478

lite på den begynnende innmarsjen i Belgia kan i dagens kontekst synes merkelig, men må sees i lys av omstendighetene i samtiden. For Frankrike utløste Plan XVII i den første fasen av krigen, og Schlieffenplanen var verken en velkjent og prøvd taktikk eller satt helt i gang. Dette ga flere kamper på den fransk-tyske grense, før de franske generaler senere ble klar over at det tyske hovedangrepet kom lenger vest, gjennom Belgia, og de nylig sønderskutte fortene ved Liège.⁹⁷ Nettopp dette observerte også tidsskriftet da de fremviste følgende:

Den 19.august fastslaaes den franske fremrykning i Elsass-Lothringen i en ny rapport fra general Joffre. [...] Mens disse kampe paagaar i Elsass paabegynder imidlertid tyskerne for alvor sin fremmarsj over hele linjen fra Elsass og nordover gjennom Belgien.⁹⁸

Fra dette punktet tegnet tidsskriftet et bilde av tysk fremmarsj og alliert tilbakegang. Den franske Plan XVII hadde slått feil, og den franske tilbaketrekningen ble iverksatt. Her er det verdt å merke seg tidsskriftets videreformidling av den franske "unnskyldning" for tilbaketrekningen: "[vi] indtok de dækkende stillinger ved grænsen, som de overhodet ikke vilde ha forlatt, hvis Belgiens heltmodige anstrengelser ikke hadde tillatt os at rykke frem i Belgien."⁹⁹ En slik uttalelse ville vært overflødig å ta med, dersom en hadde hatt noen intensjoner om å fremstille Frankrike i et dårlig lys.

Det er videre interessant at tidsskriftet evnet å analysere og fremstille de innledende manøvre hendelsene så treffende, kort tid etter at hendelsene har inntruffet. Dette til tross for at situasjonen i samtiden måtte ha fremstått som uklar, og delvis kaotisk. Her er både propaganda, mangelfulle informasjonskanaler og generell usikkerhet noen av elementene som vanskeliggjorde mulighetene for å trekke de riktige konklusjoner. En kan riktignok argumentere for at tidsskriftet fikk et retrospektivt synspunkt, og på grunn av dette hadde bedre grunnlag for å trekke riktige slutninger. Dette var likevel minimalt med bare få ukers tilbakeblikk. Det er altså ingen tvil om at tidsskriftet evnet å plukke opp den militærmessige utviklingen i samtiden på kort varsel.

Et annet godt eksempel på god forståelse og oppfølging av vestfrontens bevegelser, kom til syne like etter. For i ettertiden har slaget ved Marne blitt sett på som et vendepunkt på vestfronten, et slag som satte en stopper for det tyske initiativ og fremmarsj.¹⁰⁰ Tidsskriftet omtalte hendelsene på følgende måte: "Fra den 6.september vender bladet seg til fordel for de

⁹⁷ Høiback Harald og Ydstebø Palle. *Første verdenskrig - operasjoner, myter og innflytelse*. Oslo 2014: 25-26

⁹⁸ Norsk Militært Tidsskrift, 77.bind, 9 og 10.hefte 1914. *Krigen I*: 479

⁹⁹ Norsk Militært Tidsskrift, 77.bind, 9 og 10.hefte 1914. *Krigen I*: 480

¹⁰⁰ Strachan 2014: 56

allierte."¹⁰¹ Det er med denne uttalelsen ikke tvil om at tidsskriftet igjen har evnet å umiddelbart fange opp en endring i krigens karakter. Mens kampene som ble kjempet de påfølgende dager ble beskrevet grundig over flere sider, avsluttet tidsskriftet analysen av kampene ved Marne med følgende oppsummering:

For den franske og engelske hær maa imidlertid Marnefelttoget - [...] - betegnes som et seierrikt avsnitt av de store kampe i det nordlige Frankrike. De alliertes tropper har herunder vundet sin selvtillid helt og fuldt tilbake, deres kampkraft er betydelig øket. De har faat bevis for at de tyske tropper ikke er uovervindelige. Heri ligger Marnefelttogets største betydning for de allierte.¹⁰²

Den tyske tilbakegangen ble altså ikke tillagt noen avgjørende betydning for de videre kampene, og sett i lys av samtiden er nok dette en god analyse. Likevel, dersom tidsskriftet hadde hatt noen intensjoner om å støtte opp om en av partene, ville det vært en god anledning for å tillegge slaget større betydning. Istedenfor dette valgte tidsskriftet, på samme måte som ved den tidligere allierte tilbaketrekingen, å fremstå realistisk og varsom. Dette ser en klart da tidsskriftet kom med en egen betraktning til slutt: "Den tyske retræt, som blev beordret itide, før nogen egentlig fare opstod, blev væsentlig diktet av strategiske grunde, ikke bare av det franske tryk."¹⁰³ Med slike realistiske og varsomme vurderinger fortsatte tidsskriftet sin nøytrale fremtoning, som ikke fremstod som fordelaktig for noen av partene.

Årsaken til at tidsskriftet evnet å fremstille den første tid på vestfronten så tett opp mot senere tolkninger av hendelsene, må utvilsomt tillegges gode og pålitelige kilder. Samtidig må dømmekraften, angående hvilke kilder som skulle brukes, ha vært god og gjennomtenkt. Fremstillingen virket generelt å være svært opptatt av å bli regnet som troverdig, og ga ingen videre opplysninger som ikke ble støttet opp av begge sider. Et eksempel på at kildebruk og referater har vært gjennomtenkt får vi da tidsskriftet omtalte slaget ved Marne:

Med hensyn til de operationer og kampe, som fandt sted i de følgende dage - [...] Marnefelttoget -, foreligger det ingen opplysninger fra den tyske hærledning. Denne iagtog komplet taushet om stillingen i lægere tid [...]. Man har kun de franske kommunikéer at holde seg til. Disse er imidlertid holdt i en bestemt og samtidig forsiktig form, [...] fra den 4. til 10.september stemmer med de tidligere franske beretninger, har man grund til at tro, at det billede man opgjør sig av operationerne ved hjælp av de alliertes meldinger, ligger de virkelige forhold ganske nær.¹⁰⁴

¹⁰¹ Norsk Militært Tidsskrift, 77.bind, 9 og 10.hefte 1914. *Krigen I*: 487

¹⁰² Norsk Militært Tidsskrift, 77.bind, 9 og 10.hefte 1914. *Krigen I*: 493

¹⁰³ Norsk Militært Tidsskrift, 77.bind, 9 og 10.hefte 1914. *Krigen I*: 492

¹⁰⁴ Norsk Militært Tidsskrift, 77.bind, 9 og 10.hefte 1914. *Krigen I*: 487

Det ble her henvist til franske kommunikéer og den tyske hærledelse, noe som ble hyppig gjort i tidsskriftets fremstilling av den første tid på vestfronten. Dette utdraget understreker at en hovedsakelig har forholdt seg til partenes offentlige forklaringer.

Samtidig er det klart at en har vurdert disse opp mot hverandre for å kunne gjengi et mest mulig korrekt bilde av hendelsene. For dersom en ser ytterligere på overnevnte utdrag, ser en at det kom en situasjon der de tyske rapporter uteble. Her var det tydelig at forfatteren tok en vurdering angående troverdigheten til de gjenværende kilder - samtidig som det opplyses om grunnlaget for analysen. Dette tyder om et sterkt ønske om å fremstille stridighetene mest mulig realistisk. Da den første tyske melding fra kampene endelig kom, var tidsskriftet påpasselig med å presentere denne som støtte for sin tidligere analyse:

Den 10. om aftenen kom den første tyske meddelelse om kampene[...] - I den opplyses, at den tyske høire fløy var blitt angrepet [...] av overlegne fra Paris kommende stridskræfter, og [...] var trukket tilbake, da der er indløp om, at ny sterke fiendlige kolonner var under opmarsj.¹⁰⁵

De videre fremstillingene tok for seg de følgende kamper, som i ettertiden har blitt kalt for *kappløpet til havet*¹⁰⁶, frem til november. Her er det viktig å påpeke at dette ble siste oppdatering fra vestfronten på en lang tid. Faktisk skulle ikke frontens militære operasjoner og utvikling bli beskrevet igjen før oktober- og november-desemberutgaven i 1916. Først på dette tidspunktet kom artikkelserien *Krigen* med omfattende beskrivelser av *kampene i Frankrig og Belgien 1-¹⁰⁷ og -2. halvpart av 1915.*¹⁰⁸ Dette lange oppholdet fra desember 1914 til oktober 1916 synes veldig lang for et militært tidsskrift.

Det er likevel mulig å finne en god forklaring for dette oppholdet i oppdateringer fra vestfronten, da ved å se på hvordan fronten hadde utviklet seg fra november 1914. For fra dette tidspunktet inntok fronten en ny markant fase, der stridighetene var på god vei fra en mobil bevegelseskrig til å bli en statisk skyttergravskrig.¹⁰⁹ Dette ble en krigføring som i ettertiden skulle bli beskrivende for vestfronten, og det er derfor interessant å se at også tidsskriftet fanget opp denne endringen i krigføringen umiddelbart. Allerede i begynnelsen av november ble stillingen på vestfronten oppsummert på følgende måte:

¹⁰⁵ Norsk Militært Tidsskrift, 77.bind, 9 og 10.hefte 1914. *Krigen I* : 489-490

¹⁰⁶ Simkins, Jukes og Hickey 2013: 55

¹⁰⁷ Norsk Militært Tidsskrift, 79.bind, 10 .hefte 1916. *Krigen XVII*: 519 - 541

¹⁰⁸ Norsk Militært Tidsskrift, 79.bind, 11 og 12 .hefte 1916. *Krigen XVIII*: 579-612

¹⁰⁹ Høiback og Ydstebø 2014: 26

I begynnelsen av november var der ingen væsentlig forandring [...] Kampe paagik med stor voldsomhet. Men uten avgjørende resultat. [...] Siden har kampene i Belgien og Nord-Frankrik antat samme karakter som langs den hele front forøvrig paa den vestlige krigsskudeplads. Mellem de allierte og tyske hære har det utviklet sig en *positions*krig i aller største stil, fra Voeserne til havet.[...]"¹¹⁰

Resultatet av denne nye statiske krigføringen var at en ikke oppnådde noen avgjørende slag, og stillingen på fronten kun opplevde mindre justeringer. Konsekvensen av dette for tidsskriftet ble da en minskning i militærmessig utvikling å formidle til leserne, samtidig som det var mer å formidle fra andre og mer dynamiske fronter. Årsaken til det lange oppholdet mellom oppdateringene på vestfrontens hendelser må derfor i hovedsak tilskrives overnevnte forhold, altså at fronten gikk inn i en statisk skyttergravskrig.

Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift

Det har tidligere blitt vist at KKHT hadde en fremstilling av krigens årsak og bakgrunn som ble publisert sent, men likefullt svært grundig og utfyllende. Med dette som bakteppe ville det være naturlig å tenke seg til at også krigens første militære bevegelser ville få bred omtale i tidsskriftet. Likevel var ikke dette tilfellet - hverken på et sent eller tidlig tidspunkt. Riktignok var tidsskriftet relativt tidlig ute, i dets desemberutgave, med artikkelen *Den tyska inmarschen i Belgien*.¹¹¹ Dette var en artikkel som omtalte nettopp de første militære bevegelser på vestfronten. Likevel finner en ikke igjen den overordnede innholdsstrukturen som var tilstede i årsaks- og bakgrunnsforklaringen til tidsskriftet. Den overordnede, grundige og detaljerte fremstillingen fra bakgrunnsforklaringen var på dette tidspunkt ikke tilstede. I stedet var det en kort og detaljfattig fremstilling av de første militære bevegelser på vestfronten som ble presentert for leserne, da kun via nevnte artikkel.

Før en så ser videre på det konkrete innholdet i denne fremstillingen, må en feste seg ved ett lite, men viktig punkt. For i artikkelens overskrift hadde redaksjonen lagt til en egen bemerkning som sa følgende: "*Enligt tyska källor, mil. Wochenbl. nr 115, osv."¹¹² Artikkelen var altså fremstilt på grunnlag av kun tyske kilder, og ga med dette en ensidig tysk vinkling der konflikten ble sett fra et tysk synspunkt. Allerede ved denne opplysningen kom en stor kontrast til Norsk Militært Tidsskrift til syne, da en i den norske utgaven var sterkt opptatt av å fremstå troverdig med kilder fra begge sider. En får øyeblikkelig en fornemmelse

¹¹⁰ Norsk Militært Tidsskrift, 77.bind, 11. og 12. hefte 1914. *Krigen II*: 546

¹¹¹ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, December 1915, *Den tyska inmarschen i Belgien*: 558-565

¹¹² Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, December 1915, *Den tyska inmarschen i Belgien*: 557

om at KKHT fortsatte sin vinkling med et mer tyskvennlig syn enn hva de øvrige tidsskriftene presenterte. Denne fornemmelsen kunne ha vært ryddet bort, dersom tidsskriftet i et senere nummer hadde presentert krigens første fase med grunnlag i ententemaktenes kilder og opplevelse. Derimot ble følelsen om et mer tyskvennlig syn klart forsterket, da en ikke på et senere tidspunkt tok opp spørsmålet om de innledende faser på vestfronten, før høsten 1917. I sum betød det at leserne kun fikk lese om de tyske tanker og opplevelsen av invasjonen av Belgia, noe som utvilsomt var utgangspunkt for en skjev fremstilling av konflikten.

Samtidig var ikke et utgangspunkt med kun tyske kilder ensbetydende med en klar tysk vinkling. En kunne tenke seg at tidsskriftet ønsket å nyansere de tyske kilder med egne betraktninger og et kritisk blikk, men dette var ikke et fremtredende element her. For om en endelig skal se nærmere på det konkrete innholdet i fremstillingen, ble det raskt klart at den bygget på tyske kilder, og at tyske interesser ble klart ivaretatt. *Den tyska inmarschen i Belgien* må sies å hovedsakelig ha vært en legitimering for det innledende tyske angrep og handlinger. Helt fra begynnelsen kunne en lese et sitat fra Rikskanslern som begrunnet, og forsvarte, Tysklands angrep på følgende måte:

Vi viste, att Frankrike stod färdig till infall. Frankrike kunde vänta, vi icke. Ett fransk anfall[...] hade kunnat bliva ödesdigert. Således voro vi nödsakade att sätta oss över den berättigade protesten från Luxemburgs och Belgiens regeringar. Den orätt, vi härmed åstadkomma, skola vi åter gottgöra, såsnart vårt militära mål är uppnått. Den, som är så hotad som vi och kämpar för sin tillvaro, får endast tänka på huru han skall kunna slå sig igenom.¹¹³

Det ble her umiddelbart gjort et poeng av at et angrep på Belgia og Luxemburg ikke var ideelt, men at det var en forbigående nødvendighet for å sikre rikets eksistens. En kan også legge merke til den nasjonalistiske undertonen i dette, da en spilte på statens tilværelse.

Videre redegjorde artikkelen for de strategiske grunner for å angripe gjennom Belgia, da:

Hela området framför gränsen til det tyska Lothringen och Elsass hava franskmännen, som känt, gjort otillgängelig genom en sammenhängande spärrfort[...]".Söder om Belfort hava franskmännen späckat hela området intill den schweiziska gränsen med befästningar.[...]¹¹⁴

Hele begynnelsen på artikkelen fremstod altså som en legitimering av *hvorfor* Tyskland så seg tvunget til å angripe gjennom Belgia. Budskapet som skulle selges var at et angrep via Belgia ville spare tid, ressurser og liv - samt at angrepet var høyst nødvendig, ettersom fienden selv

¹¹³ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, December 1915, *Den tyska inmarschen i Belgien*: 557

¹¹⁴ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, December 1915, *Den tyska inmarschen i Belgien*: 558

var klar for angrep. Dette var en annen klar kontrast til Norsk Militært Tidsskrift som fokuserte på *hvordan* invasjonen av Belgia og de følgende kampene foregikk, og som aldri kom inn på spørsmålet om hvorfor Tyskland handlet som de handlet.

Videre ble de konkrete tiltak for å innvadere og besette Belgia fremstilt i artikkelen, da først via fremstillinger om det tyske sendebuds forslag til Belgia. Helt innledningsvis leste en at sendebudets første klargjøring var: "Tyskland avsåge inga fiendligheter emot Belgien [...]".¹¹⁵ Da svarnoten kom ble det kommentert som: "[...] avbøjde emmellertid konungen av Belgien det tyska anbudet. Sålunda sällade sig även Belgien til Tysklands fiender."¹¹⁶ Altså ble det fremstilt som at Belgia selv valgte krigen med Tyskland, noe som må betraktes som en skyldfraskrivning fra tysk side. Det er i denne forbindelse interessant å se hvor mange ganger artikkelen fremhevet at ett angrep på Belgia ikke var ønskelig, men en forbigående nødvendighet. Dette poenget er noe som må sees i sammenheng med det faktum at Tyskland krysset Belgias grense, og ikke motsatt, og dette igjen ga ententemaktene enorme propagandamessige fordeler.¹¹⁷

Selv om den isolerte innmarsjen i Belgia hadde vært en propagandamessig gave til ententemaktene, var også krigens karakter i de innledende faser gjenstand for propaganda fra begge sider. Påstander om at det ble utøvd en voldsom brutalitet ovenfor sivile i de okkuperte områdene, var det mest fremtredende grunntemaet i alliert propaganda¹¹⁸. Dette poenget var også noe som artikkelen ønsket å tilbakevise:

Beklagligen tog kriget i väster redan nu en allt annat än human karaktär. [...] under striderna i och vid Lüttich en mängd belgare i borgerlig dräkt deltagit i kampen och icke blott skjutit på de tyska trupperna med skrotgevär utan även på det grymmaste sätt våldfört sig på sårade, på sjuksköterskor och läkare. [...] Om krigföringen härigenom antoge en rå och grym karaktär, så drabbade ansvaret härför icke Tyskland, som för sin del vore besjälad av strävan att göra kriget så humant som möjligt.¹¹⁹

På grunnlag av dette var det av stor nødvendighet for Tyskland å kunne legitimere sine handlinger. Derfor er det ingen overraskelse at de tyske kilder, som tidsskriftet baserte artikkelen på, hadde et stort fokus på nettopp disse områdene.

¹¹⁵ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, December 1915, *Den tyska inmarschen i Belgien*: 559

¹¹⁶ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, December 1915, *Den tyska inmarschen i Belgien*: 559

¹¹⁷ Høiback og Ydstebø 2014: 244

¹¹⁸ Høiback og Ydstebø 2014: 244-248

¹¹⁹ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, December 1915, *Den tyska inmarschen i Belgien*: 560-561

Det videre, og mer åpne spørsmålet blir da hvorfor KKHT valgte å publisere en slik protysk artikkel, uten kime til en kritisk refleksjon? For det er ingen tvil om at ved å trykke en slik artikkel, tjente tidsskriftet den tyske sak og var med på å dysse ned den pågående propagandaen fra ententemaktene. Leserne av tidsskriftet ville med dette kunne få en større forståelse for den tyske sak, og hvorvidt dette var grunnen til at tidsskriftet publiserte artikkelen kan det bare spekuleres i.

En forklaring på hvorfor det ble publisert, kan være de tette kontakten med Tyskland som skal ha eksistert innad i det svenske militæret i tiden. Torbjörn Nilsson har påpekt at det svenske militæret hadde utviklet en beundring for de tyske militærtradisjoner, og ofte fremstod som tyskvennlig.¹²⁰ En slik forklaring kan naturligvis ha vært en årsak til at en artikkel som fremmer den tyske sak ble publisert i et svensk militært tidsskrift. Jan Glete peker på en annen mulig årsak, at det på bakgrunn av den tette kontakten med det tyske militærvesen, var lettere for svensk militære å få informasjon fra tysk side.¹²¹ Om en overfører denne tankegangen til dette konkrete tilfellet, ville det bety det var mangel på informasjon fra ententemaktene, og at det derfor ble det tatt i bruk tyske kilder for å dekke informasjonshull.

Likevel synes denne teorien noe enkel. For det er vanskelig å tenke seg, at teorien om enklere tilgang til informasjon, dekker over det faktum at artikkelen er fremstilt helt uten egen betraktning - eller det faktum at kilden som er oppgitt er et tyske militærblader. Dette var en kilde som må ha vært lett tilgjengelig for de fleste, og som er vanskelig å tenke seg kan ha krevd tett kontakt med det den tyske hærledelse for å erverve seg. På samme tid har vi sett at Norsk Militært Tidsskrift klarte å innhente kilder fra begge sider, og på denne måten viste at det var godt mulig for å fremstille hendelsene i samtiden. Summen av dette stiller helt klart tidsskriftet på en side som viser tyske sympatier, og skiller seg klart fra Norsk Militært Tidsskrifts nøytrale og nedtonede fremstilling.

Også i den videre beskrivelsen av invasjonen av Belgia, ser en at *hvordan* de militære manøvre ble utført ikke fikk noe særskilt spalteplass. Der Norsk Militært Tidsskrift brukte mye spalteplass på å fremstille de ulike armeer, generaler og bevegelser, var ikke dette noe som KKHT prioriterte. Hærenes manøvre ble knapt nevnt, og Lièges fall er det eneste militære slag som fikk omtale:

¹²⁰ Nilsson 2009: 27-28

¹²¹ Glete 1996: 182-183

På otroligt kort tid efter mottagandet av det belgiska svaret lyckades nu tyskarna att,[...] plötsligt stå tätt inpå fästningen Lüttich; ett vackert bevis på krigsberedskap och initiativ![...] Med sin hänsynslösa djärvhet sökte nu de svaga tyska trupperna att genom överrumpling bemäktiga sig den öppet liggande staden [...] och där de var nära att tillfångetagna själva kommandanten, general Leman. [...] blott några timmar senare kunde kejsaren meddela sina berlinere, att den belgiska staden verkligen fallit i tyskarnas händer. [...]Med Lüttichs erövring var för tyskarna den första viktiga etappen nådd på vägen mot väster.¹²²

En ser med dette utdraget hvor lite fokus det var på de militære manøvre, samt hvor positiv artikkelen var til de tyske styrkene og deres manøvre. De taktiske disposisjoner var minimalt omtalt, men betydningen og suksessen i operasjonen ble tillagt stor betydning. Det er vanskelig å argumentere for annet enn at artikkelens hovedfokus var en legitimering av Tysklands innmarsj og operasjoner i Belgia.

En må deretter bevege seg langt frem i tid for å finne neste gang tidsskriftet skulle trykke en artikkel som tok for seg vestfrontens innledende faser. Med artiklene *Världskrigets sex första veckor* i oktoberutgaven fra 1917¹²³ og *Världskriget mitten av september 14- mitten av februari 1915* fra marsutgaven i 1918¹²⁴, ble de faktiske militære bevegelser utdypet bedre enn tidligere. Dette var artikler som var oppgitt til å være basert på den sveitsiske journalisten og forfatteren Hermann Stegemanns første og andre bind om verdenskrigens historie. Med artiklene fremla tidsskriftet kort sagt et sammendrag av de ulike avhandlingene fra Stegemanns bind. Det var med disse artiklene at tidsskriftet kom inn på de første faktiske militære bevegelser på vestfronten. Likevel er det et faktum at artikkelen var basert på andre bøker, noe gjør at artikkelens relevans synker.

Her kan en argumentere mot dette ved å hevde at alle fremstillinger i tidsskriftene, som omtaler verdenskrigen, er basert på rapporter, aviser og lignende. Sjeldent, eller aldri, var det forfatterens egen opplevelse av hendelsene, men andres verk som dannet grunnlaget for tidsskriftenes fremstillinger. I denne artikkelen var det likevel Stegemanns tolkninger i ettertid som ble fremvist - ikke tidsskriftets egen opplevelse og tolkning av hendelsene i samtiden. Artiklene ble nærmest for bokanmeldelse å regne, og det blir vanskelig å ta denne fremstillingen som tidsskriftets egen. Spesielt gjelder dette da den ble publisert i 1917 og 1918, tre og fire år senere enn da hendelsene faktisk inntraff. Likevel ligger det en verdi i at

¹²² Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, December 1915, *Den tyska inmarschen i Belgien*: 560

¹²³ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Oktober 1917, *Världskrigets sex första veckor*: 331-341

¹²⁴ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Mars 1918, *Världskriget mitten av september 14- mitten av februari 1915*: 85-91

akkurat Stegmans bind ble tatt med, og ikke noen andre gjengivelser av krigen. For hva var det tidsskriftet valgte å utheve over sine sammendrag fra Stegmans avhandling?

Stegemann tegnet et bilde av kraftig tysk fremmarsj etter erobringen av Lièges, der "Sejer fogas till sejer."¹²⁵ Totalt sett fulgte hans avhandling de store linjene som vi så hos Norsk Militært Tidsskrift, men var naturligvis komprimert i langt større grad. Etter slaget ved Marne konkluderte han også med samme tone: " [det] stärktes fransmännens nyväckte segervilja och segerstro. I många och betydelsesfulla avseenden, ej minst genom sina psykologiska inverknings på franska nationen[...]."¹²⁶

Det er ikke mulig å finne noen særskilte uttalelser i Stegmans avhandling som tyder på sympati den ene eller den andre veien. Avhandlingen fremstod derimot som en nøytral beskrivelse av de konkrete hendelsene som fant sted på vestfronten i 1914. Dette var en artikkel som i langt større grad balanserte fremstillingen av krigens første fase enn hva fremstillingen som tidsskriftet ga i 1914 gjorde. Samtidig var det en fremstilling som tidsskriftet hadde manglet for å gi leserne sine en rapport om krigens utvikling. Selv om Stegmann var en utenforstående, og hadde hatt tid til å analysere og skrive om situasjonen, brakte ikke tidsskriftets resymé noe nytt som ikke Norsk Militært Tidsskrift hadde fremlagt - da tre år tidligere i 1914. På grunnlag av dette skulle det ha vært mulig for KKHT å ha publisert en lignende artikkel tidligere - forfattet av tidsskriftets egne forfattere, og ikke som et sammendrag av analyserte avhandlinger.

Trekker vi på dette tidspunkt en sammenligning av det generelle innholdet i KKHT og Norsk Militært Tidsskrift var det mest slående rollebyttet som hadde funnet sted. For en ser et tydelig rollebytte når det kommer til grundighet og detaljnivå i de ulike fremstillingene. Der Norsk Militært Tidsskrift hadde gått fra en knapp og overfladisk årsaks- og bakgrunnsforklaring, til grundige og detaljerte fremstillinger av de første militære bevegelser - hadde KKHT en motsatt utvikling. KKHT virket ikke interessert i å fremlegge de militærtekniske manøvre, og dette er et tydelig mønster en kan se i tidsskriftet gjennom hele verdenskrigens periode. Hvorvidt dette var et resultat av vilje eller evne er vanskelig å fastslå, men vi har tidligere sett at tidsskriftet evnet å fremlegge grundige og analytiske fremstillinger av hendelser i samtiden. Det er uansett klart at tidsskriftets fremlegg av vestfrontens første

¹²⁵ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Oktober 1917, *Världskrigets sex första veckor*: 334

¹²⁶ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Oktober 1917, *Världskrigets sex första veckor*: 340-341

militære manøvre var unyansert, og fremstod dermed som et klart eksempel på Gletes påstand om at tidsskriftet manglet en intellektuell fremtoning¹²⁷. Samtidig er det ikke utenkelig at slike artikler, som tydeligvis manglet en aktualitet i form av militære manøvre, kan være en medvirkende årsak til de synkende opplagstall som tidsskriftet opplevde i perioden.¹²⁸

Militært Tidsskrift

Det har tidligere vært hevdet at Militært Tidsskrift var det tidsskriftet som fulgte verdenskrigens gang og vendinger tettest. Dette kom særlig til syne ved tidsskriftets publiseringer av *Krigen* artiklene, hvor den seneste utvikling på vest- og østfronten ble gjengitt i hvert nummer. Etersom utgivelsene kom med 14 dagers mellomrom, ga dette leserne en god nyhetsformidling, og den første oppdatering på vestfronten kom allerede med 1.septemberutgaven. Dette resulterte i at fremstillingene som kom fra vestfronten, i første omgang gjennom *Krigen*, ble relativt korte og mindre analyserende enn den lange oppsummerende gjennomgangen som en så i Norsk Militært Tidsskrift. En slik form på fremstillingene må derimot sies å ha vært naturlig, ettersom de ble skrevet og publisert så nær sanntid som det var mulig for tidsskriftet å gjøre.

Slike korte fremstillinger var derimot ikke det eneste som ble presentert for leserne. I løpet av tidsskriftene som ble utgitt i 1915, ble de største slag og hendelser fra 1914 på ny tatt opp og presentert detaljert for leserne i egne artikler. Her ble artikler som; *Kampen om Liege, Fra Liege til Antwerpen, Slaget ved Marne, Fra Aisne til Yser, Kampene i Flandern og Felttoget i Elsass og Lothringen*¹²⁹, fremstilt og ga leserne den grundige gjennomgangen av sentrale hendelser fra vestfronten i 1914. Disse var, i motsetning til oppdateringene som ble gitt ut under *Krigen*, preget av å ha blitt studert i ettertid og fremstod derfor som vesentlig mer kunnskapsrike. Denne inndelingen av fremstillingene fra hendelsene på vestfronten ga leserne både den korte oppdateringen i sanntid, samt den mer oppdaterte og analyserte versjonen av hendelsene i ettertid. Totalt sett ga Militært Tidsskrift med dette den mest dekkende og omfattende fremstillingen av de militære manøvre fra vestfronten i 1914, av alle de tre tidsskriftene.

Om en ser på de første reaksjoner og dekningen som var nærmest hendelsene i sanntid, da gjennom *Krigen*, ser en at også Militært Tidsskrift var rimelig nøyaktig i sine beskrivelser. Dette må sies å ha vært til tross for det manglende perspektivet i tid. For tidsskriftet tegnet, på

¹²⁷ Glete 1996: 250

¹²⁸ Glete 1996: 183

¹²⁹ Dansk Militært Tidsskrift, 44.årgang: 39, 53, 157, 185, 203, 221.

samme måte som Norsk Militært Tidsskrift, et bilde der kampene på den fransk-tyske grense blir trukket frem i begynnelsen: "I øvrigt staar Tyskere og Franskmænd over for hinanden i Hovedsagen langs hele Grænsen. Sydvest for Luxembourg synes Tyskerne at være naaet ind paa fransk Omraade. Til Gengæld er Franskmændene naaet ind paa tysk Omraade[...]."¹³⁰

Derimot syntes tidsskriftet å ha mindre fokus på disse kampene, og fokuserte heller på den stadige tyske fremrykningen gjennom Belgia, etter Lièges fall. Det er interessant å se at Militært Tidsskrift, i likhet med Norsk Militært Tidsskrift, ikke gir den konkrete kampen om Liège noe særskilt omtale. Den eneste omtalen som ble gitt i denne forbindelse var en konstatering om at området var under tysk kontroll: "Under Kampene i Belgien den følgende Tid lykkedes det Tyskerne at nevtalisere Liège."¹³¹ KKHT var altså det eneste tidsskriftet som umiddelbart ga den tyske overtakelsen av Liège noen særskilt omtale, og kontrasten til Militært Tidsskrift var på dette området stor. Med tanke på at operasjonen var en stor tysk suksess, og et propagandamessig trumfkort, kan en bredere omtale fra Militært Tidsskrift synes fornuftig å utelate - dersom en antar at Militært Tidsskrift hadde antityske sympatier. Det er naturligvis vanskelig å fastslå dette, men funnene fra bakgrunns- og årsaksforklaringen til tidsskriftet tyder i retning av at det eksisterte en negativ holdning til den tyske sak fra begynnelsen av.

I 1. septemberutgaven av tidsskriftet ble det spekulert i at tyskernes hovedstyrke sto i Belgia: "[...] men af det hele synes dog at fremgaa, at Tyskernes Hovedstyrke staar i Belgien."¹³² Et slikt utdrag viser hvordan fremstillingen var fullt og helt preget av samtiden, og den forståelsen som var tilstede der og da. For på dette tidspunktet var ikke Schlieffenplanen kommet til et synlig uttrykk for forfatteren, og det ble konkludert med at kampene i Belgia ikke hadde hatt noen stor betydning. Tidsskriftet hadde altså fanget opp en utvikling som ble svært sentral senere, men allerede i neste utgave var en tonen annerledes.

Den uavklarte situasjonen som tidsskriftet hadde beskrevet i 15. septemberutgaven ble endret til å fremvise en klar tysk fremmarsj på hele fronten. En kunne lese helt i begynnelsen av *Krigen* at "[...]Kampene i Dagene den 23.-25. August har formet sig særlig uheldigt for Franskmænderne[...] og for Englænderne ved Mons, saa Ententemagterne af den Grund blev

¹³⁰ Militært Tidsskrift, 43 Aargang, 1.september 1914. *Krigen*: 270

¹³¹ Militært Tidsskrift, 43 Aargang, 1.september 1914. *Krigen*: 270

¹³² Militært Tidsskrift, 43 Aargang, 1.september 1914. *Krigen*: 271

tvungne til at rømme Belgien."¹³³ Dette må sees i sammenheng med at Schlieffenplanen ble iverksatt med full styrke, og at den franske Plan XVII ble overrasket og utmanøvrert.¹³⁴

Tidsskriftets fremstilling var også i tråd med den fremstillingen som Norsk Militært Tidsskrift hadde lagt frem, men her må det påpekes en vesentlig forskjell. For fremstillingen i Militært Tidsskrift må sees på som en nyhet, ettersom det var en oppdatering og stor utvikling fra den forutgående fremstilling. En hadde ikke det samme retrospektive elementet i sine fremstillinger som Norsk Militært Tidsskrift til en viss grad hadde, og det bidro til at Militært Tidsskrift ble opplevd som mer oppdatert enn sin norske og svenske motpart. Samtidig bidro den relativt korte og konsise oppdateringen til at fremstillingen fremstod som mer leservennlig, da en unngikk de lange og detaljerte militærtekniske fremstillinger.

På tross av at tidsskriftet tegnet et bilde av klar tysk fremmarsj og initiativ i krigen, ble ikke denne tendensen tillagt noen videre verdi i form av egne betraktninger. En indirekte varsel om at Paris var i faresonen for å bli inntatt ble derimot opplyst, da tidsskriftet opplyste om at regjeringen hadde forlatt Paris.¹³⁵ Her var det altså liten tvil om at tidsskriftet så at krigen gikk mot en mulig avgjørende vending, samtidig som den tyske fremmarsjen virket sterk og konstant. Mangelen på betraktninger rundt dette er påfallende, spesielt om en tar utgangspunkt i at Militært Tidsskrift var mindre tyskvennlige. Dersom en hadde hatt mer tyskvennlige holdninger, ville det vært naturlig å redegjøre kort for muligheten om tysk erobring av Paris. Ut i fra et slikt scenario ville også en snarlig tysk seier være sannsynlig.¹³⁶

Derimot ble ikke muligheten drøftet, noe som kan synes noe merkelig. Dette gjelder spesielt ettersom tidsskriftet rapporterte så nært sanntid, og ikke hadde noe retrospektivt synspunkt som kunne utelukke muligheten for en scenarioet. Nettopp dette med retrospektivt synspunkt kan også forklare at Norsk Militært Tidsskrift aldri omtalte muligheten for tysk inntakelse av Paris - fordi de rapporterte i etterkant og scenarioet aldri fant sted.

I samme artikkel er det interessant å se hvordan de innledende kamper ved Marne ble omtalt. Selv om tidsskriftet ante en fransk fremgang var det "paa det Tidspunkt, da nærværende skrives, tages med alt muligt forbehold."¹³⁷ Da en så kom til neste utgave av tidsskriftet, 1. oktober, ble leserne oppdatert på den seneste utvikling, da *Krigen* ble innledet med følgende

¹³³ Militært Tidsskrift, 43 Aargang, 15. september 1914. *Krigen III*: 285

¹³⁴ Høiback og Ydstebø 2014: 25-26

¹³⁵ Militært Tidsskrift, 43 Aargang, 15. september 1914. *Krigen III*: 286

¹³⁶ Strachan, 2014: 58-59

¹³⁷ Militært Tidsskrift, 43 Aargang, 15. September 1914. *Krigen III*: 288

generelle melding: "I Løbet af September maaned har Forholdene formet sig mindre gunstigt for Tomagterne"¹³⁸ Dette spilte da på kampene ved Marne fra 5. til 10. september, og igjen var tidsskriftet nyhetsformidler av signifikante endringer ved fronten. En interessant opplysning her, er hvordan tidsskriftet ved denne vendingen tok i bruk en egen, betydelig betraktning da det skrev:

Kampene ved Marne gav Franskmænd og Englænderne Oprejsning for de foregaaende Ugers uafbrudte Tilbagetog og bragte de tyske Tropper over paa Defensiven, det var et stort, men ikke noget afgørende Resultat, de allierede derved naaede i taktisk Henseende; men i andre Henseender har Resultatet til Gengæld været saa meget værdifuldere. For det første bindes der til Stadighed meget store tyske Styrker i Frankrig, saa Tyskerne næppe kan afse ret meget til Overflytningen mod Øst[...]. Kampene ved Marne sikkert har skabt en ubetinget Tillid i Frankrig og England til den franske Hærledelse. Felttogets første Del har ladet den franske Hær og det franske Folk gennemgaa en haard Ildprøve, som de bestod.¹³⁹

Det er ingen klare tegn i overnevnte utdrag som knyttet tidsskriftet nærmere alliert side, og oppsummeringen av slaget bryter heller ikke med andre og mer analyserte konklusjoner på senere tidspunkt. Det er likevel en verdi i at den tidligere tyske dominans og faretruende fremmarsj ikke ble viet den samme vurdering som den nye allierte fremgangen ble. Dette kan derimot forklares med at tidsskriftet ikke ønsket å fremstå som spekulativt, men primært ønsket å fremstå troverdig ved å fremstille hva som faktisk hadde skjedd - fremfor hva som kunne skje.

De videre kampene etter Marne ble fremvist, uten noen at noen særskilt vekt ble lagt på noen hendelser. Da 15. novemberutgaven kom oppsummerte tidsskriftet stillingen av vestfronten på følgende måte:

Paa den øvrige del af den lange Vestfront kæmpes der stadig med vekslende Held og uden at noget afgørende Resultat naas af nogen af Modstanderne. Stillingen er vistnok i Hovedsagen den samme som for 14.Dage siden. Der drejer sig i denne Kamp kun om, hvem der kan holde længst ud.¹⁴⁰

Dermed hadde tidsskriftet i all hovedsak publisert de samme hovedlinjene på vestfrontens første manøvre gjennom *Krigen* som Norsk Militært Tidsskrift gjorde. Det var veldig lite, eller ingenting, som kunne knytte denne umiddelbare fremstillingen opp mot noen sympati for noen av sidene uten å virke spekulativ og forhåndsinnatt. Det er derfor vanskelig å ta overnevnte eksempler som vitneprov på at Militært Tidsskrift videreførte den mindre tyskvennlige omtalen fra tidsskriftets bakgrunns- og årsaksforklaring. Tvert i mot fremstod

¹³⁸ Militært Tidsskrift, 43 Aargang, 1. Oktober 1914. *Krigen IV*: 302

¹³⁹ Militært Tidsskrift, 43 Aargang, 1. Oktober 1914. *Krigen IV*: 304-305

¹⁴⁰ Militært Tidsskrift, 43 Aargang, 15. November 1914. *Krigen VII*: 351

fremstillingen av de innledende manøvre på vestfronten balansert fremlagt, noe som bryter med den tidligere fremviste tendensen som tydet mot en negativ tysk fremstilling.

Årsaken til dette kan naturligvis være at årsaks- og bakgrunnsforklaringens fremstilling var en tilfeldighet og enkelttilfelle. Samtidig var det nok vanskeligere å fremvise subjektive meninger i formidlingen av militære manøvre, som var basert på konkrete hendelser. Slikt sett var det nok enklere å ha subjektive vurderinger av det politiske spill, som bakgrunns- og årsaksforklaringen baserte seg på. Det er også et poeng at den negative holdningen til den tyske sak i bakgrunnsforklaringen var rimelig subtil. Dette gjør at det kan være mulig å tilskrive den modererte kritikken av Tyskland til den danske politikken på tiden, tyskerkursen. Det har tidligere vært fremvist at myndighetene så seg nødt til å innføre midlertidig sensur for å strupe de blader som ikke fulgte anmodningen om å ikke skrive kritisk om Tyskland.¹⁴¹ Et slikt tiltak sier noe om hvordan presset på ulike blader var, og det må også ha påvirket Militært Tidsskrift, noe som kan forklare den subtile og skjulte kritikken av Tyskland.

Det ble altså ikke direkte fremlagt noen direkte uvilje mot de tyske manøvre på vestfronten som kunne provosere, men heller ingen utpreget positivitet. I denne forbindelse er det også et poeng at det var samme forfatter, med initialene S.V.L. som stod bak disse fremstillingene. Det er derfor grunnlag for å tro at eventuelle grunnholdninger som kunne se skinte igjennom i bakgrunnsforklaringen, neppe hadde endret seg - på tross av at fremstillingen av vestfrontens første fase hadde en annen og mer balansert karakter.

Sammenfatning

Da tidsskriftene gikk over fra å presentere krigens bakgrunn og årsak til å fremstille de første militære manøvre på vestfronten, var den mest åpenbare endringen knyttet til tidsskriftenes struktur. For der Norsk Militært Tidsskrift hadde fremstilt verdenskrigens bakgrunn og årsak meget knapt og det hele fremstod som et pliktløp, var formidlingen av krigens innledende manøvre på vestfronten dyp og utfyllende. Derimot hadde KKHT en helt motsatt utvikling, der krigens innledende manøvre ble fremstilt meget knapt og åpenbart til fordel for den tyske sak. Militært Tidsskrift hadde på sin side fortsatt i en mellomposisjon, der fremstillingen fra vestfronten ikke umiddelbart var den bredeste, men til gjengjeld var den helt klart den som var publisert nærmest sanntid. Dette gikk derimot på bekostning av detaljer og analyse i fremstillingene, men hendelsene ble tatt opp igjen og presentert for leserne i årene som fulgte.

¹⁴¹ Lidegaard 2003: 65

I det konkrete innholdet er det trygt å si at Norsk Militært Tidsskrift fortsatte sin trygge, nøytrale og varsomme omtale av andre stater. Dette ble gjort til tross for betydelig mer spalteplass enn hva tidsskriftet ofret til bakgrunn og årsak, noe som var en konsekvens av at fremstillingen var preget av stadige kildehenvisninger til begge parter. Denne fremstillingen bar sterkt preg av å ville bli oppfattet som troverdig, noe de stadige kildehenvisningene var med på å støtte opp under. Samtidig viste fremstillingen at tidsskriftet evnet å fremstille dype og utfyllende fremstillinger av tildels uoversiktlige situasjoner. Dette funnet støtter utvilsomt opp under at det var viljen, ikke evnen, som ikke var tilstede for å få tilsvarende fremstilling av bakgrunn og årsaken til krigen.

Gjennom årsaks- og bakgrunnsforklaringen til KKHT fremstod tidsskriftet reflektert og analytisk. Militært Tidsskrifts hentydninger mot sterkere tysk skyld for krigen ble nyansert av KKHT, da spesielt med fremvisningen av flere faktorer til krigen. Når tidsskriftet derimot fremla sin versjon av hendelsene i den første tid på vestfronten, er ord som nyansert og reflektert særdeles vanskelig å ta i bruk. Selv om fremstillingen ble oppgitt å bygge på tyske kilder, fremstod tidsskriftet på dette området som en forlenget tysk motpropagandaarm. På grunnlag av dette plasserte tidsskriftet seg klart på sentralkraftenes side i konflikten.

Militært Tidsskrift synes ikke å ha hatt de samme synlige holdninger mot tyske sak når de militære manøvre ble redegjort for som tidligere. En synes heller å ha vært opptatt av å formidle den generelle utviklingen på fronten til sine lesere. Denne nyhetsformidlingen må sies å være en form som var den sterkeste kontrasten til de øvrige tidsskriftene. Samtidig var denne nyhetsformidlingen tett opp til de faktiske hendelser, på samme måte som Norsk Militært Tidsskrift evnet å gjøre. Likevel hadde ikke Militært Tidsskrift den samme konstante fremvisningen av kilder, noe som må tolkes som et signal på Norsk Militært Tidsskrifts sterke ønske om å fremstå troverdig og nøytral.

Kapittel 5 Tidsskriftenes lærdommer fra krigen

I løpet av den lange tiden, fra utbruddet i august 1914 og frem til avslutningen i november 1918, var den militærmessige utviklingen enorm. Inntrykkene fra krigen var store og mange for alle parter, både krigførende og nøytrale, og to av krigens mest fremtredende våpen var artilleriet og maskingeværet. På grunnlag av dette vil det være nettopp disse to våpen som vil bli sett nærmere på i dette kapittelet. Hvordan ble dette utstyret vurdert, og hvordan ble erfaringene foreslått overført til hjemlige hærer?

5.1 Artilleriet

Forut for 1.verdenskrig var det Balkankrigene, fra 1912-1913, som i hovedsak utgjorde studiet for krigslærdommer. Den nære avstand i tid var en åpenbar faktor for dette, samtidig som det var det en krig der partene var nær likeverdige materiellmessig. Da Militært Tidsskrift i 15.juniutgaven fra 1914 omtalte artilleriets rolle i Balkankrigene, ble det fastslått at det hersket uenighet om artillerikampens nødvendighet.¹⁴² Den samme slutningen trakk også Norsk Militært Tidsskrift, da de i sin marsutgave fra samme år beskrev artilleriets rolle slik: "Artilleriets virkning var altsaa mest av moralsk art. Saaledes er den samstemmige uttalelse."¹⁴³ Den gjennomgående oppfatningen som ble formidlet gjennom tidsskriftene, var altså at artilleriet ikke utgjorde noen avgjørende faktor - men fremdeles var en god bidragsyter.

Ser en derimot på uttalelser som ble fremstilt i tidsskriftene kort tid etter verdenskrigens utbrudd, var oppfatningen av artilleriet en helt annen. KKHT påpekte i septemberutgaven fra 1915 at "Det nu pågående kriget har visat mer än något föregående, att artilleri är oundgängligt i striden."¹⁴⁴ At artilleriets rolle var stor og spilte en nøkkelrolle under andre verdenskrig har historikere fremvist klart i ettertid¹⁴⁵, men det var tydelig at det også tidsskriftene oppfattet dette i samtiden. Mot slutten av krigen, fastslo Norsk Militært Tidsskrift at artilleriets voldsomme økning i virksomhet og betydning i krigen var "almindelig bekjendt."¹⁴⁶ Verdenskrigens gang hadde altså endt all tvil om artillerikampens nødvendighet, men på hvilke grunnlag trakk tidsskriftene disse slutningene?

Umiddelbart var artilleriets avgjørende rolle i den raske nedkjempingen av belgiske og franske fort svært imponerende. Etter hvert som krigen inntok en mer statisk form, ble de

¹⁴² Militært Tidsskrift, 43 Aargang, 15.Juni 1914. *Hvad kan læres af Balkankrigene?*: 183

¹⁴³ Norsk Militært Tidsskrift, 3.hefte 1914; *Enkelte erfaringer fra Balkankrigene*: 116

¹⁴⁴ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, September 1915, *Artilleribetäckning*: 420

¹⁴⁵ Strachan 2014:163

¹⁴⁶ Norsk Militært Tidsskrift - 10.hefte 1917; *Luftvaabnet, artilleriet og det moderne infanteri*: 423

tyngre festningskanonene supplert av et utbredt feltartilleri som var lettere, og hadde en klart høyere skuddhastighet.¹⁴⁷ De store tapstallene som følge av artilleriet, ble raskt åpenbar for alle som fulgte krigens gang. Dette ledet til at Norsk Militært Tidsskrift i juli 1915 publiserte en statistikk som underbygget artilleriets nye og dødelige rolle. Tidsskriftet omtale statistikken som "En bemerkelsesverdige kjendsgjerning[...]" for den store økningen av trufne soldater fra artilleriild. Her ble det opplyst om at hele 60 % av alle sårede, innenfor et begrenset område, var såret av nettopp artilleriild. Samtidig ble den store økningen i forholdet mellom sårede ved artilleri- og infanteriskyts fra den russisk-japanske krig påpekt.¹⁴⁸

En del av artilleriets suksess må tilskrives de gunstige forhold som stillingskrigen utgjorde. Utfordringen med å holde tritt med et en fremadstormende hær ved dynamisk krigføring var nå minimale, og det samme må sies om artilleriets tilgang på ammunisjon. Jernbaner ble lagt helt inn mot fronten og erstattet transport basert på hester, men på samme tid økte antall beskytningsmål for artilleriet.¹⁴⁹ Et resultat av disse faktorene var en enorm etterspørsel, og økning i produksjonen av ammunisjon hos de krigførende. KKHT påpekte dette klart i 1916:

Erfarenheterna från nu pågående krig synas giva ved handen, att det är massverkan från det grova artilleriet och en obegränsad ammunitionstillgång, som faller utslaget, när det gäller anfall mot en i förstärkt ställning varande motståndare.¹⁵⁰

Også Norsk Militært Tidsskrift¹⁵¹ og Militært Tidsskrift¹⁵² understreket den voldsomme tilgang på ammunisjon som en medvirkende faktor for artilleriets fremtredende rolle. På tross av at det syntes å herske enighet om at god ammunisjonstilgang var viktig for å opprettholde krigføringen, var det ingen av tidsskriftene som tok til ordet for å øke potensiell produksjon i hjemlandet. Unntaket her er da en anonym innsender i KKHT tok til ordet for tiltak som ville ruste Sverige bedre mot en eventuell stillingskrig. Som ett av tiltakene foreslo innsenderen å forberede en fabrikkproduksjon som ved en eventuell mobilisering kunne produsere militært utstyr, men nevner her bare utstyr til maskingevær.¹⁵³

¹⁴⁷ Militært Tidsskrift, 46.Aargang, 15. Januar 1917, *Stormangrepet i Skyttergravskrigen*: 22

¹⁴⁸ Norsk Militært Tidsskrift, 6-7.hefte 1915; *Artilleri- og infanteriildvirkning*: 400

¹⁴⁹ Strachan 2014: 163

¹⁵⁰ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Juni 1916, *Några tankar angående infanteriets anfall i bruten terräng*: 289

¹⁵¹ Norsk Militært Tidsskrift, 6-7.hefte 1915, *Ammunitionsforbruket i krigen*: 403

¹⁵² Militært Tidsskrift, 46. Aargang, 15.Marts 1917, *Nogle Bemærkninger om Krigserfaringer og krigsmæssig Uddannelse*: 108

¹⁵³ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Juli 1917, *Infanteriets kulspruteorganisation och dess utveckling*: 233

Det synes som at tidsskriftene først og fremst trakk ut artilleriets massive kraft og dets store konsentrasjon som nye aspekter ved artillerikrigføringen. Praktiske eksempler som var resultat av krigens lærdommer ble stadig fremstilt gjennom tidsskriftene. Her kunne en blant annet lese om hvordan en burde bygge skyttergraver for å unngå luftovervåkning,¹⁵⁴ samt detaljerte beskrivelser av hvordan en optimalt kunne bryte gjennom sterke feltstillinger.¹⁵⁵ En fant derimot lite konkret innhold som drøftet hvordan, eller hvorfor en eventuelt burde omorganisert de hjemlige artilleriorganisasjonene.

I Norsk Militært Tidsskrift ble det derimot advart mot en omorganisering og det å trekke for raske slutninger av krigens lærdommer. Det var kaptein Otto Ruge som først fremmet dette synet, da han påpekte at

[...] vi er ikke helt klar over hvilke av krigens fenomener maa betragtes som enestaaende og forbigaaendem frembragt av lokale forhold og særegene omstændigheter, og hvilke der maa betragtes som almengyldige for enhver arme og ethvert krigsteater.

Det at en ikke var helt sikre på fremtidig utvikling får man et godt eksempel på, da Ruge dristet seg til en spådom angående tanksens videre utvikling. Her kunne en lese: "Tanksens tilblivelse skyldes så spesielle forhold, at den neppe vil inngå i fremtidshærens faste utstyr, i alle fall ikke i norsk terreng."¹⁵⁶

Ruges skepsis mot å ukritisk la inntrykkene fra verdenskrigen dominere, ble fulgt opp av major C. Guldbrandsen. Guldbrandsen advarte mot å "sluke erfaringene fra utlandet raa og uten kritik applicere dem paa norske forhold", da spesielt med tanke på at skyttergravskrig neppe ville inntreffe på norsk jord. Derimot ble det gjort klart at en moderne krigføring stilte enorme krav til både kunnskap og dyktigheten til soldater og høyere befal.¹⁵⁷

Denne tankegangen hadde også den danske oberstløytnant F.C.E. Mørch da han fremholdt at soldatenes disiplin og "rette aand", var av høyeste betydning i den nye statiske krigføringen. Disse egenskapene ble viktige i en tid der tallmessig overlegenhet ikke var like utslagsgivende som tidligere. På grunnlag av disse oppfatningene mente Mørch at den militære utdanning

¹⁵⁴ Norsk Militært Tidsskrift, 12. hefte 1915, *Militærtekniske erfaringer*: 746-747.

¹⁵⁵ Militært Tidsskrift, 46.Aargang, 15. Januar 1917, *Stormangrepet i Skyttergravskrig*: 22-32

¹⁵⁶ Norsk Militært Tidsskrift, 3.,4.,5. og 6. hefte 1918, *Stillingskrigens aarsaker, dens fremtidsmuligheter*: 105-121, 161-178, 223-251, 289-313.

¹⁵⁷ Norsk Militært Tidsskrift, 3.hefte 1918, *Krigserfaringer og deres utnyttelse i vor hær*: 121-142

måtte få større fokus, og øvelser måtte styrkes - slik at en sto bedre rustet mot en eventuell kommende statisk krigføring.¹⁵⁸

At den jevne soldats kunnskap og utdanning var nødvendig å styrke, for å møte moderne statisk krigføring, var også en ukjent innsender i KKHT enig i. Her ble det påpekt at selv om den tekniske utviklingen var kommet langt, kunne den ikke erstatte gode soldater. "Teknikken får ej döda taktikken, och minst av allt får den döda den mil.tära anden och diciplinen[...]" For også her var hovedfokuset til innsender at det viktigste målet for svensk militærutvikling, var å fokusere på selve utøverne av krigskunsten - soldater og befal.

Innsenderen inntok videre den samme holdning som Ruge og Guldbrandsen hadde gjort, da han videre hevdet at "det är farlig att draga konekvenser ut specialfall och därav göra allmängiltiga regler". Det ble derfor avslutningsvis pekt på tre punkter som burde gjennomføres i første omgang for å ruste seg mot en eventuell stillingskrig

- 1) Befålet bör genom särskilda utbildningskurser erhålla en ingående kännedom om ställningskriget.
- 2) För ställningskriget erforderlig materiel måsta anskaffas.
- 3) Truppen bör erhålla en blott orienterande kunskap om hithörande förhållanden.¹⁵⁹

De umiddelbare tiltak gjennom tidsskriftene, syntes derfor ikke å ha tatt til sikte å snu opp ned på artilleriorganisasjonene. Derimot synes fokuset å ha vært å styrke grunnelementene i eksisterende organisasjoner, da gjennom å styrke den enkelte soldat, befal og materiellet. På denne måten ville de militære beslutningstakere få tid til å analysere krigens lærdommer, for så kunne iverksette gjennomtenkte tiltak som ville passe den enkelte stats forhold best mulig.

5.2 Maskingeværet

I begynnelsen av 1915 omtalte KKHT maskingeværets rolle i krigen som "Kulsprutorna äro i främste rummet att anse såsom ett hjälpvapen til infanteriet."¹⁶⁰ Tar vi et blick på dagens militære oppsetninger, er maskingeværet derimot å anse som primærvåpen i de ulike infanteriavdelinger. Nettopp denne begynnende utviklingen fra *hjälpvapen* til primærvåpen, var en av et av de viktigste utviklingstrekkene til maskingeværet under 1.verdenskrig. Forutsetningene for at denne endringen kunne skje, var utviklingen av lettere og dermed mer transportable maskingevær som kunne opereres av én person under fremrykning. KKHT

¹⁵⁸ Militært Tidskrift, 46. Aargang, 15.Marts 1917 og 1.april 1917, *Nogle Bemærkninger om Krigserfaringer og krigsmæssig Uddannelse*: 108-110, 119-125

¹⁵⁹ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Maj 1918, *Infanteriexercisreglementet och ställningskriget*: 179-183

¹⁶⁰ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, April 1915, *Det franska infanteriets kulsprutor och deras användning*: 173

omtalte denne utviklingen på treffende måte i 1917, da de skrev at: [...]Utveclingan går i riktning mot en övergång från utrustning med tunga kulsprutor till en beväpning med lätta[...].¹⁶¹ Dette utviklingstrekket var tidsskriftene veldig oppmerksom på, og i motsetning til med artilleriorganisasjonene, var det høylytte stemmer for å omorganisere infanteriavdelingene.

Ser vi derimot først på maskingeværets form og omtale ved krigens begynnelse, ser en at det var våpenets store utbredelse og kraft som først ble lagt merke til av tidsskriftene. Kaptein Hans Hjort omtalte denne trenden i 1916 som en "sikker krigserfaring", samt at "denne krigserfaring har allerede først med sig en oppsetning av mitraljøsavdelinger utenlands i en hittil uanset utstrækning". Han fremviste så flere eksempler på hvordan maskingeværtettheten hadde økt dramatisk under den pågående krig, og denne erfaringen mente Hjort at Norge burde følge opp. På bakgrunn av dette ble det foreslått å supplere de eksisterende avdelinger med flere maskingevær, samtidig som de burde oppgraderes kraftig.¹⁶²

Den store konsentrasjonen av tunge maskingevær, må igjen sees i sammenheng med de rammefaktorer som skyttergravskrigen skapte. Det var også i denne sammenhengen at maskingeværet i første omgang ble sett på som hjelpevåpen, da det kunne gi massiv dekningsild for det fremadstormende infanteriet. Sammen med artilleriet, skapte de tunge og statiske mitraljøsene en militær enhet som banet vei til det mobile infanteriets angrep. Dette samarbeidet mellom ulike våpengrener ble stadig utviklet, og Militært Tidsskrift slo fast at "[...]det nøje Samarbejde mellem de to vaaben i Fremtiden vilde være betingende for Sejren."¹⁶³

En annen konsekvens av det stadig større samarbeidet mellom de ulike våpengrenene var dannelsen av tropper med særskilte oppgaver i striden. Særlig infanteriet ble stadig mer spesialisert i ulike oppgaver og avdelinger, noe som gjorde at Norsk Militært Tidsskrift brukte betegnelsen "specialist-systemet" for å beskrive det moderne infanteriet. På bakgrunn av dette, og det økende samarbeidet mellom våpengrenene, ble det argumentert for lengre utdannelsestid i hæren. "Vore mitraljøseschefer har her et rikt felt for studium og øvelser", og "Dets utdannelse stiller størst krav, trænger længst tid og maa derfor hos os forlænges."¹⁶⁴

¹⁶¹ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Juli 1917, *Infanteriets kulspruteorganisation och dess utvecling*: 224

¹⁶² Norsk Militært Tidsskrift - 9.hefte 1916; *Infanteriets tunge mitraljøsavdelinger*: 513

¹⁶³ Militært Tidsskrift, 46. Aargang, 15. Juli 1917, *Samvirken mellem Fodfolk og Artilleri under Kamp*.

¹⁶⁴ Norsk Militært Tidsskrift - 10.hefte 1917; *Luftvaabnet, artilleriet og det moderne infanteri*: 430, 436

Betydningen av samspillet mellom ulike våpengrener var klart også for KKHT, men her stilte en seg også spørsmålet hvordan dette kunne gjøres i et typisk svensk terreng. For med et hjemlig terreng som skilte seg vesentlig fra vestfrontens flate landskap, ble det argumentert for at artilleriet ikke alltid kunne ha mulighet til å komme frem i et bratt svensk terreng. Mitraljøseilden kunne ikke alene skade nedgravde motstandere. En trengte derfor en detaljert plan for hvordan en strategisk operasjon som kombinerte massiv dekningsild og infanteriets fremstorming. Hvordan dette kunne tenkes å foregå ble så fremvist i detalj i de ulike faser,¹⁶⁵ noe som var et konkret resultat av krigens lærdommer. Samtidig ble det også i KKHT argumentert for at "Officerens yrkesutbildning borde fördjupas och samtidigt utvidgas", ettersom det nye samarbeidet mellom våpengrener krevde stor innsikt.¹⁶⁶

Den virkelig store drivkraften for endring i utdanningsløpet, og omorganisering av infanteriorganisasjonen var likevel det lettere maskingeværets inntreden. Norsk Militært Tidsskrift så seg i 1917 nødt til å presisere den "skarpe skjelnen mellem de lettere maskingeværer sedvanlig betegnet som automatiske geværer - og de egentlige mitraljøser." De lettere maskingeværene egnet seg bedre til stormangrep, mens de tyngre maskingevær skaffet god dekningsild, noe som i stor grad ville oppveie for underlegenhet i antall soldater. På bakgrunn av fastslo tidsskriftet at "Den nye infanteriorganisasjon og -bevæpning skulde derfra langt fra gi os grund til mismod. Tvertom."¹⁶⁷ Denne holdningen representerte i stor grad holdningen til de norske offiserer som sendte inn sine bidrag til tidsskriftet. En omorganisering ble sett på som en selvfølge, og spørsmålet om nødvendigheten for dette ble aldri tatt opp. På hvilken måte, bortsett fra lengre utdannelses- og øvingstid, var heller det heller ingen lengre debatt om. Årsaken til dette må muligens sees i sammenheng med kaptein Ruge og major Guldbrandesens passive holdning til å innføre raske omorganiseringer.

I Militært Tidsskrift var derimot debatten om hvordan en kunne innføre det lette maskingeværet i infanteriet høyst tilstede. Premierløytnant S.E.Claussen pekte på flere ugunstige forhold med å innføre det lette maskingevær. Skulle det opprettes egne avdelinger og formasjoner? En slik løsning ville være å innføre "en stat i staten", noe som igjen ville

¹⁶⁵ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, Juni 1916, *Några tankar angående infanteriets anfall i bruten terräng*: 289

¹⁶⁶ Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, December 1917, *Världskrigets lärdomar*: 396-397

¹⁶⁷ Norsk Militært Tidsskrift - 10.hefte 1917; *Luftvaabnet, artilleriet og det moderne infanteri*: 431

fremkalle uorden og virke hemmende.¹⁶⁸ Det hele var et spørsmål om organisering, og ulike løsninger ble videre foreslått og debattert av flere militære innsendere.

En av bidragsyterne i denne debatten var Kaptein Halvor Jessen. Han påpekte at det var av stor viktighet å "udnytte de Erfaringer, der indhøstes i denne store Tid, og at vi i Fremtiden vil sørge bedre for vort Værn." Veien dit var, i følge Jessen, å bevæpne infanteriet med maskingevær. Samtidig var det et klart krav at utdannelsen måtte styrkes, i første rekke for å utvikle en effektiv taktikk for å unngå unødvendige tap fra en hær som i utgangspunktet ville være i et mindretall.¹⁶⁹ Selv om det hersket uenighet om *hvordan* infanteriet skulle reorganiseres, syntes alle om å ha vært samstemte angående våpenets potensial - og at en forlenget utdanningstid måtte ligge til grunn for en slik reorganisering.

5.3 Sammenfatning

Tidsskriftenes umiddelbare reaksjoner på artilleriets og maskingeværets rolle i krigen synes først å være preget av en fasinasjon for den voldsomme kraft og konsentrasjon som de to våpnene fikk. Det er altså ikke bare i ettertiden at bruken av disse våpnene har blitt sett på som en nøkkelfaktor for krigføringen, men trenden syntes å ha vært klar i samtiden for tidsskriftene. Samtidig var det klart at tidsskriftene så på samarbeidet mellom artilleri, maskingevær og infanteri som en nøkkelfaktor for den moderne krigføringen. Dermed var det økt kraft, samarbeid og tilgang til våpen som var grunnelementene av lærdom som tidsskriftene trakk ut. Disse grunnelementene synes tidsskriftene å ha vært samstemte om, og med tanke på deres faglige kompetanse ville noe annet vært overraskende.

For artilleriets del var det særlig økt kunnskap om våpenet som ble prioritert, da tidsskriftene var samstemte om at økt utdanning og øvelsestid måtte på plass for å mestre den nye krigføringen. Med infanteriet var det noe annerledes. For også her var det mange røster som talte for økt utdannings- og øvelsestid på grunn av det stadig mer komplekse samarbeidet mellom ulike våpengrener. Mot slutten av krigen fikk det lette maskingeværet en viktigere rolle, noe som skapte et behov for endring i hele infanteristrukturen. Særlig i Militært Tidsskrift var dette en het debatt. I Norsk Militært Tidsskrift og KKHT var det derimot ingen debatt om *hvordan* denne endringen organiseres. Selv om det tidlig var usikkerhet om det lette maskingeværets bruk og nødvendighet, var det sent i krigen en konsensus blant tidsskriftene om at våpenet måtte implementeres i de hjemlige hærer.

¹⁶⁸ Militært Tidsskrift, 46. Aargang, 1.april 1917, *Rekylgeværenes taktiske Anvendelse*: 108-110, 126-129

¹⁶⁹ Militært Tidsskrift, 47. Aargang, 15 Maj 1918, *Rekylgeværet . Fodfolkets Hovedvaaben*: 154-161

Kapittel 6 Avslutning

6.1 Sluttvurderinger

Gjennom denne masteroppgaven har hovedfokuset vært å belyse hvordan de skandinaviske landene fremstilte de krigførende makter via tidsskriftene, da gjennom krigens første fase på vestfronten. Samtidig har det vært sett på hva tidsskriftene umiddelbart trakk ut fra artilleriet og maskingeværets rolle gjennom krigen, og hvordan disse erfaringene kunne overføres til hjemlige hærer.

Gjennom kapittel 3 ble særlig den første omtalen av krigen sett på, og hvordan tidsskriftene presenterte krigens bakgrunn og årsak. Gjennom å belyse Norsk Militært Tidsskrifts fremstilling av temaet, var det ingen tvil om at tidsskriftet fremstod forsiktig med en knappest mulig ordbruk. Hele bakgrunnsfremstillingen fremstod som en ren formalitet som måtte gjennomføres før de militære manøvre kunne bli beskrevet. Denne enkle og overfladiske gjennomgangen av bakgrunn fant en derimot ikke hos KKHT og Militært Tidsskrift som gikk dypere inn i bakgrunnen for verdenskrigen. Spesielt KKHT fremstod veldig utdypende og reflektert, med en lang historisk begrunnelse for den nye krigen og detaljert redegjøring for det diplomatiske spillet i dagene før krigsutbruddet. Likevel var det påfallende hvordan fremstillingen av Tyskland ble gjort, da Militært Tidsskrift syntes mer negativ til de tyske handlinger en hva KKHT gjorde.

Dette kom spesielt til uttrykk gjennom skyldspørsmålet, der det subtilt ble hintet til større tysk skyld for at de diplomatiske forhandlinger strandet i Militært Tidsskrift. Et viktig ord som må understrekes her er subtilt. For det er ikke noe grunnlag for å stemple Militært Tidsskrift som klart tyskfiendtlige via denne analysen, men det var likefullt tegn i fremstillingen som definitivt tydet mot en slik holdning til Tyskland. Dersom en ser på funnet i en større kontekst, er koplingen til den daværende danske politikken på tiden, tyskerkursen, vil en slik subtil kritikk av Tyskland passe godt inn.

Via kapittel 4 ble de første militære manøvre på vestfrontens første fase sett nærmere på. Det første, og kanskje mest åpenbare funnet var Norsk Militært Tidsskrifts nye vilje til å rapportere bredt og utdypende. Kontrasten fra bakgrunnsfremstillingen var stor, men samtidig var det i saken natur at et militært tidsskrift hadde størst fokus på nettopp militære manøvre. KKHT derimot rapporterte ikke selv fra fronten, men publiserte som erstatning en svært tyskvennlig artikkel som legitimerte Tysklands innmarsj i Belgia. Det er svært vanskelig å tolke dette som noe annet en et tegn på velvilje overfor den tyske sak, og mangelen på en

videre balansering av krigen er påfallende i denne sammenhengen. Den manglende balanseringen tyder også mot at artikkelen ikke var problematisk for tidsskriftet, og utelukker muligheten for at publiseringen kun var en tilfeldighet. Setter en dette i sammenheng med de tyskvennlige strømningene som eksisterte innad i det svenske militær og samfunn generelt, passer funnet godt inn.

Militært Tidsskrifts fremstilling fra de første militære manøvre stilte seg mer i en mellomposisjon, rent innholdsmessig. Innholdet var ikke umiddelbart det mest utdypende, men var til gjengjeld svært oppdatert på frontens gang. Derimot finner en ikke igjen trenden fra tidsskriftets bakgrunnsforklaring hvor en kunne skimte en subtil kritikk av den tyske sak. For med deknningen av de militære manøvre, legger Militært Tidsskrift seg på samme nøytrale og balanserte linje som Norsk Militært Tidsskrift. På grunnlag av dette er inntrykket av Militært Tidsskrifts fremstillinger av de krigførende delt, da en i skyldspørsmålet kan argumentere for en tysk kritikk, men ikke i fremstillingen av de militære manøvre. Samtidig var de militære manøvre basert på faktiske hendelser, ikke politiske tolkninger noe som kan forklare en slik fremstilling.

I kapittel 5 var det tidsskriftenes forståelse av maskingeværet og artilleriets rolle i krigføringen som ble belyst. Her synes tidsskriftene samstemte i samtiden om at artilleriet og maskingeværet var nøkkelementer for en suksessfull krigføring. I denne sammenhengen var det ikke bare våpnene isolert som ble ansett som viktige, men også samhandlingen mellom ulike våpengrener ble plukket opp som en viktig faktor. Umiddelbart var det den nye kraft og konsentrasjon fra våpnene som ble plukket opp. Etter hvert ble erkjenningen av at samhandling mellom våpengrener krevde forbedret utdanning, ble dette et gjennomgående tema i de fleste innleggene. Endring i de militære strukturene ble i både Norsk Militært Tidsskrift og KKHT sett på med skepsis, da en her syntes å avvende strukturendringer før konsekvensene for hjemlige forhold var utredet. I Militært Tidsskrift var derimot debatten om, og hvordan en skulle endre strukturen innad i infanteriet høyst tilstede.

6.2 Videre forskning

Martin Van Creveld taler om alle de militære tenkere som i etterkant av verdenskrigen søkte å analysere og perfektionere lærdommene fra 1.verdenskrig.¹⁷⁰ I denne sammenhengen ville det vært spennende å se på hvordan tidsskriftene forholdt seg til lærdommene i årene som fulgte, da hendelsene kom på avstand og ble grundigere analysert. Hvilke konkrete tiltak ble faktisk

¹⁷⁰ van Creveld, Martin. *The changing face of War: lessons of combat, from the Marne to Iraq*. New York 2006: 87-88

satt inn, og hvordan var reaksjonene i tidsskriftene på dette? I norsk sammenheng taler en gjerne om en omfattende nedrustning og -prioritering av militæret i årene frem mot 2.verdenskrig. Det ville vært interessant å se om hvordan tidsskriftet forholdt seg til de politiske realiteter som var tilstede, delte offiserene offentlig trusselvurderingene forut for 2.verdenskrig?

Denne oppgaven har derimot sett på de umiddelbare reaksjoner, men for å se på hvordan lærdommene kom til uttrykk i de hjemlige hærene, annet en forslag, måtte en ha sett flere år videre. For denne oppgaven ble en slik vinkling for omfattende, og det ble i stedet belyst hvordan hendelser og erfaringer ble oppfattet i samtiden. Med slikt samtidsperspektiv, er det interessant å se hvor treffende tidsskriftene var i sine betraktninger, noe som tyder mot et stor interesse og stor fagkompetanse.

Samtidig har oppgaven vært med på å fremvise at de hovedtrekk som fantes i de ulike statenes politiske og samfunnsmessige tenderinger, også er tilstede i tidsskriftene. Selv om disse trekkene ikke var gjennomgående og tydelige, så er det mulig å finne likheter på disse punktene. Ettersom oppgaven kun har belyst tidsskriftenes fremstilling av de krigførende i en liten del av verdenskrigen, både geografisk og tidsmessig, ligger det her et potensial for å se om trenden fortsetter. Spesielt blir dette interessant da krigen utviklet seg på flere fronter. Ville det vært mulig å se ytterligere sympatier ved de klare vendinger i krigen? Med å undersøke flere perioder og hendelser, ville det i større grad vært mulig å svare på om oppgavens funn var gjennomgående, eller et resultat av tilfeldigheter og enkelttilfeller.

Kildeliste

- Det kgl. Utenriksdepartement. *Til landets samtlige aviser*. Kristiania: 12. august 1914
- Kungl. krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift, År 1914, 1915, 1916, 1917 og 1918. Stockholm: Kungl. Boktryckeriet. P.A. Norstedt & Söner.
- Militært Tidsskrift, Årgang 43, 44, 45, 46 og 47. København: Bianco Lunos Bogtrykkeri.
- Norsk Militært Tidsskrift. Bind 77, 78, 79, 80, og 81. Kristiania: Grøndahl & Sønns Boktrykkeri.

Litteraturliste

- Ahlund, Claes. *Scandinavia in the first world war*. Lund: Nordic Academic Press, 2012
- Anderson, Lars. *Sveriges Historia under 1800- och 1900-talen*. Stockholm: Liber, 2003
- Berg Roald. *Nordisk samarbeid 1914-1918*. Norge: Institutt for forsvarsstudier, info 4: 1997
- Berg, Roald. *Norge på egen hånd 1905-1920*. Oslo: Universitetsforlaget, 2005
- Bratberg, Øivind. *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2014
- Clemmetsen, Michael H. *Det lille land før den store krig*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2012
- Hobson, Rolf og Kristiansen, Tom. *Norsk forsvarshistorie. Bind 3 1905 - 1945 - Total krig, nøytralitet og politisk splittelse*. Paris/Bergen: Eide Forlag, 2001
- Høiback, Harald og Ydstebø Palle. *Første Verdenskrig - operasjoner, myter og innflytelse*. Oslo: Abstrakt forlag, 2014
- Kaldal, Ingar. *Historisk forskning, forståing og forteljing*. Oslo: Samlaget, 2003
- Keilhau, Willhelm. *Norge og verdenskrigen*. Oslo : Aschehoug, 1927
- Kjeldstadli Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var - En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget, 1999.
- Krippendorff, Klaus. *Content Analysis. An introduction to Its Methodology*. London: Sage, 2012

Lidegaard, Bo. *Dansk udenrikspolitik historie, bind 4, Overleveren 1914-1945*. København: Danmarks Nationalleksikon, 2003

Nilsson Torbjörn. *Hundra år av svensk politik*. Malmö: Gleerups, 2009

Nordberg Erik. *Fäderneslandets försvar - Kungl. Krigsvetenskapsakademien 1796-1996*. Stockholm: Atlantis Bokförlag, 1996

Riste, Olav. *Norway's foreign relations - a history*. Oslo: Universitetsforlaget, 2005

Simkins, Peter, Jukes, Geoffrey og Hickey Michael. *The first world war - the war to end all wars*. Oxford: Osprey Publishing, 2013

Strachan Hew, *European Armies and the Conduct of War*. London : Allen & Unwin, 1988

Strachan Hew. *The first world war*. Storbritannia: Simon & Schuster Ltd, 2014

Sørensen, Nils Arne. *Den Store Krig - Europæernes første verdenskrig*. København: Gads Forlag, 2014

van Creveld, Martin. *The changing face of War : lessons of combat, from the Marne to Iraq*. New York: Presidio Press, 2006.

Nettressurser:

Denstoredanske.dk, u.å. *Det Krigsvidenskabelige Selskab*. Sist aksessert 10. mai 2015 fra: http://www.denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Militær/Militærvæsen_generelt/Det_Krigsvidenskabelige_Selskab

Economist.com, 29. mars. 2014. *Still in the grip of the Great War*. Sist aksessert 10. mai 2015 fra: <http://www.economist.com/news/books-and-arts/21599798-first-world-war-was-defining-event-20th-century-thousands-books-have> >

Heurlin, Bertel. (2011). 'Militær forskning i Danmark.' *Militært Tidsskrift*, 140. årgang - nr. 1 - marts 2011: 24. Sist aksessert 10.mai 2015 fra: www.krigsvidenskab.dk/sites/default/files/militaert_tidsskrift_140.aargang_nr.1_2011_1.pdf

Kkrva.se, u.å. *Historik om Kungl Vetenskapsakademien*. Sist aksessert 10.mai 2015 fra: <http://kkrva.se/historik/>

Krigsvidenskab.dk, u.å. *Om det Krigsvidenskabelige Selskab*. Sist aksessert 10.mai 2015 fra: <http://www.krigsvidenskab.dk/node/17>